

BALINKA

TELEPÜLÉSTERV

TELEPÜLÉSI ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

*KÉSZÜLT A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG VÉDELMEVEL
KAPCSOLATOS SZABÁLYOKRÓL SZÓLÓ
68/2018. (IV.9.) KORM. RENDELET ALAPJÁN*

2023. ÁPRILIS

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	3
I. ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉGVÉDELEM	4
1. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT	4
1.1 A TELEPÜLÉS TÖRTÉNETI LEÍRÁSA (A TÖRTÉNETI TELEPÜLÉS- ÉS TÁJSZERKEZET ALAKULÁSA , A TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSMAG)	4
1.1.1 TELEPÜLÉSTÖRTÉNET	4
SÁRKESZI TÖRTÉNETE	4
1.1.2 A TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSSZERKEZET ALAKULÁSA, A TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSMAG	4
1.1.3 A TÖRTÉNETI TÁJSZERKEZET ALAKULÁSA	8
1.2 A VÉDETT MŰEMLEKI ÉRTÉKEK TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA AMELY ÉRTÉKKATASZTERBEN TARTALMAZZA:.....	8
1.2.1 A VILÁGÖRÖKSÉGI, ÉS VILÁGÖRÖKSÉGI VÁROMÁNYOS HELYSZÍNEK ÉS TERÜLETEK	8
1.2.2 AZ ORSZÁGOS ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG ELEMEI	9
1.3 A HELYI ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA, AMELY ÉRTÉKKATASZTERBEN AZ ÖNKORMÁNYZATI FŐÉPÍTÉSZ ÁLTAL MEGHATÁROZOTTAK SZERINT TARTALMAZZA A HELYI ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG ORSZÁGOS VAGY HELYI VÉDELEMRE MÉLTÓ ELEMEIT	9
2. A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE	9
2.1 A TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRBAN SZEREPLŐ ELEMELK VONATKOZÁSÁBAN RELEVÁNS RÖVID ÉS KÖZÉPTÁVON TERVEZETT VÁLTOZÁSOK ISMERTETÉSE	9
3. ÉRTÉKVÉDELMI TERV.....	9
3.1 AZ ÉRTÉKLELTÁRBAN SZEREPELTETETT ÉRTÉKEK MEGŐRZÉSÉT BIZTOSÍTÓ SZEMPONTOK ÉS KÖVETELMÉNYEK.....	9
RÉGÉSZETI MUNKARÉSZ.....	10

BEVEZETÉS

Balinka község önkormányzata 2022. májusban határozatban döntött a település új Településtervének (Településfejlesztési Tervének és Településrendezési Tervének) elkészítéséről.

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 83. § (1) és (2) bekezdése értelmében ebben az esetben települési örökségvédelmi hatástanulmányt (továbbiakban: TÖHT) kell készíteni a megalapozó vizsgálat részeként a Korm. rend. 14. melléklete szerinti tartalommal.

Jelen TÖHT az örökségvédelmi hatáskörben eljáró Fejér Megyei Kormányhivatal régészeti örökség és műemléki érték védelme egyeztetési szakterületet érintően kiadott FE/OVED/953-2/2022 iktatószámú előzetes szakmai vélemény és a FMKH Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály adatszolgáltatása alapján készült.

I. ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉGVÉDELEM

1. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

1.1 A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása , a történeti településmag)

Balinka a Közép-Dunántúli régióban, Fejér vármegyében Székesfehérvártól északnyugatra elterülő település. A települést közigazgatásilag Isztimér, Bakonycsérnye, Nagyveleg, Bodajk és Fehérvárcturgó határolja. Elhelyezkedése alapján a Bakony északkeleti peremén a Móri-árok mellett található. A Keleti Bakony és a Sári-Bakonyalja kistáj részét képezi, környezete hullámos dombvidék. A község belterületén átmenő Bodajk-Balinka összekötő út biztosítja a település egyedüli közúti kapcsolatát. A megközelítés Bodajk és Bakonycsérnye, illetve Mór felől történhet. Vasúti közlekedési kapcsolatot az 5b jelű MÁV vonal biztosítja az országos hálózat felé. A legközelebbi személyszállítást is bonyolító vasútállomások Bodajkon és Móron találhatók.

Balinka a Gaja-patak déli partján található. A település a Gaja vízgyűjtő területéhez tartozik így a jellemző felszíni talajborítása üledékes illetve löszös talajú. A történeti településstruktúra a mai Petőfi Sándor utca mentén, egyutcás formában alakult ki. Itt találjuk a római katolikus templomot, valamint a postát is. Balinka belterülete 167,5 és 235, míg Mecsértelep 185 és 235 méter közötti tengerszint feletti magasságon helyezkedik el.

A község igazgatási területe 1861,545 ha, melyből a belterület és zártkert 120,915 ha, míg a külterület 1740,63 ha.

Lakónépessége 861 fő a 2019-es KSH mérési adatok alapján.

A település címere:

A település címere álló helyzetű, háromszögű címerpajzs, késsel-veressel negyedelt, a pajzs közepére egy kisebb fekete szív-pajzs van helyezve.

Az első, kék mezőben: szabályos zöld hármashalomból kinövő, stilizált, arany tölgyfa látható - két makkal és három levéllel.

A második, veres mezőben: hullámos ezüst pólya felett stilizált arany malomkerék lebeg.

A harmadik, veres mezőben: egy arany korona lebeg. A koronát fölülről lefelé, balharánt irányban, egy arany markolatú ezüst szablya döfi át.

A negyedik, kék mezőben: szabályos zöld hármashalomból kinövő stilizált három ágú arany virág látható - három ezüst ötszirmú virággal és áganként két-két arany levéllel.

A középső szív-pajzs fekete mezőjében felül: egy-egy lebegő, egymással átlósan keresztbe tett, ezüst fejű és arany nyelvű bányászszerszám látható. A szerszámok alatt: veres lánggal égő ezüst bányászmeccs lebeg.

A címerpajzs négyes tagolása a község négy településrészét szimbolizálja.

Az első mező: Balinkát jelképezi, ill. a hármashalom és a stilizált tölgyfa a Bakony hegység tölgyeseire utaló motívum.

Balinka község címere

A második mező: mai nevén Balinkabányát a középkori nevén Eszényt szimbolizálja. A hullámos ezüst pólya (sáv) a Gaja patakra, a malomkerék az Eszény-pusztá területén valaha működő vízimalomra utaló motívum.

A harmadik mezőben: a koronát átdöfő kard Mecser-falut, mai nevén Mecser-telepet jelképezi. A "mecser" a szláv nyelvekben "kardkovácsot" jelent - mivel itt valamikor királyi fegyverkovácsok éltek.

A negyedik mező: Kisgyónbányát szimbolizálja, amely a középkorban szintén önálló falu volt.

Összegezve: Balinka címere mesélő címer, amely elmeséli a négy településrész nevét, vagy földrajzi fekvését és történelmét.

1.1.1 Településtörténet

Balinka története

Balinka nevét 1193-ban Boincanak, 1232-ben Boyankanak, 1275-ben Boyenkanak, 1434-ben és 1489-ben Bayonkanak, 1465-ben Baysonkának, 1492-ben és 1543-ban Baynkanak, 1650-ben Bayinkanak, 1692-ben Balinkaynak, 1696-ban Balinának vagy Palikának, 1698-ban Baynkanak, 1755 óta állandóan Balinkának írják. A Boinca név valószínűleg az ómagyar Báon személynévnek –ka képzős származékából keletkezett, de török eredetű is lehet, és végső soron etimológiailag azonos a magyar „bán” méltóságnévvel.

A kőkorszaktól kezdve minden kor emberének a nyoma megtalálható a vidéken. A csiszolt csont- és kőeszközök, kővésők, kőbalták, kőkapa, őrlőkövek, hombáredénytöredékek lelőhelyei – Tűzköves árok, a balinkai vasútvonal, Borjúkút, Bodajk és Dültfás-pusztá – a kőkorszak küzdelmeiről tanúskodnak. Bodajk felé az Acsaitanyánál előkerült kora vaskori leletek a keleti Hallstatt kultúra emlékei.

A kelták népének fejlettségét, fazekas szakértelmét az Ubald-pusztán és a balinkai MÁV kocsivontatónál talált urnák bizonyítják. A római nép több településének nyoma került elő az építkezések során. A Gaja patakon épített hatalmas duzzasztógátákat tártak fel a régészek a település közelében. A Balinka I. függőleges aknával szemben levő domboldal római kori épületmaradványait az eke fordította ki a földből. A római birodalom bukását követő népvándorlás népeinek, az avaroknak hagyatékát Mecseren és Tárnok-pusztán találták. Honfoglaló őseink nyomát viszont még nem lelték meg.

1187-ben a település királyi várbirtok, Eufrozina királyné adott itt egy eke földet a fehérvári keresztieseknek. 1193-ban III. Béla a falu felét a kereszties lovagok fehérvári konventje által fenntartott Szent István egyháznak adta 3 szőlővel. A szőlők közül az egyik neve Borogh volt. 1230 előtt II. András király adta a falut a Csák nemzetségbeli Miklósnak, de 1230-ban Béla visszavette tőle. 1228-ban és 1231-ben Miklós másik itteni birtokait – Moys nádortól vásárolt földjét – fiára Izsákra hagyta. 1232-ben Miklós II. András királytól megkapta azt a balinkai részt, amelyet előzőleg a király Basileus fiának, Gergelynek adott, s amelyet minden oldalról a keresztiesek földje határolt.

A XIII. század elejétől a Csákoké, majd a Szentgyörgyi, a Fayszi Ányos, a Sárközi, a Somogyi, a Gyulai, a Révai nemesi családoknak voltak itt részbirtokaik. 1543-ban Szentágotai Literátus Lázár adószedő Podmaniczky János birtokának írta össze. II. Ferdinánd 1650-ben két más Fejér megyei faluval és 4 pusztával együtt Balinkát is Várkonyi Amade Jánosnak adományozta. A falu már a 16. század második felében pusztulásnak indult. 1613-ban az 1543. évi 10 portából csak 3 jobbágy maradt: Vass Ferenc, Teöressy Jakab és Kyss György. A falut ekkor ismeretlen jogcímen Porkoláb Márton birtokolta. A török időkben, 1653-ban a portális összeírás teljesen lakatlan pusztának

mondja.

A XVII. században a Szapári család birtokába került, akik a falut németekkel telepítik be. A XVII-XVIII. században Balinka birtoklása körül zűrzavar volt. Van adat arra, hogy az Amadék kezelték az iszkaszentgyörgyi uradalmuk részeként, arra, hogy az Esterházyak győri uradalmához tartozik és arra is, hogy Sajnovics Mátyásé. Az a legvalószínűbb, hogy valamennyien részbirtokosok a pusztán.

1755-ben Balinkának nincs lakossága, csak egy majorsági épülete, amely körül kaszáló terület el. Telepítése 1758-ban német lakosokkal történt, akikkel Esterházy Gábor, tatai földesúr kötött szerződést. 1776-ban 292, 1825-ben 420, 1830-ban 492, 1856-ban 522 főt írtak össze. Az összeírásokban a külterületek – Gyón, Mecsérpuszta – lakóit is beleszámították. A német lakosság tapasztalatokkal rendelkezett az erdő- és szőlőgazdálkodás, valamint az állattenyésztés területén.

Az 1800-as évek közepén a falu környékén kőszénbányát találtak. A kőszénbányászat a lakosságnak hosszú időre megélhetést biztosított. 1800-ban az iszkaszentgyörgyi uradalom a Bajzáth családé lett. Kétféle természeti csapás is érte a falut. 1777-ben és 1876-ban teljesen leégett, 1810-ben földrengés pusztított. A templomot 1780-ig építették fel, de iskolája már 1770-ben volt. Az úrbéri egyezséget 1869-ben kötötte a balinkai volt úrbéresekkal Marsovszky Kamillóné Bajzáth Gizella.

A XX. század elején a megnövekedett lakosság egy része megélhetési problémák miatt elvándorolt előbb az országon belülre, majd Európa és a tengerentúlra következett. A kisgyóni bánya megnyitása 1920-ban megélhetési lehetőséget teremtett és fejlődést indított el. 1948-ban Balinkáról 16 családot telepítettek Németországba. 1949-ben tárták fel a szénmezőt és 1952-ben kezdődött a bányászat. 1970-ben önálló tanácsú község, mely 358 házból áll, ebből 146 belterületen, 173 Mecsértelepen, 32 pedig Kisgyón bányatelep területén található. Lakossága ekkor 1494 fő, melyből 565 él Balinkán, 732 Mecsértelepen, 87 Eszeny, 107 Kisgyón bányatelepen él.

Mecsér, Eszeny és Kisgyón történelmi települések, a középkorban önálló falvak voltak.

Mecsér településrész:

Mecsér nevének írásos említése 1465-ben jelent meg. A középkorban királyi birtok volt, ahol fegyverkovácsok laktak, de említik a Klostenburgi rendház birtokként is. A XV. század második felében a Szentgyörgyiek, a XVI. század elejétől az Ányos család birtoka. A faluban volt templom. A XVI-XVII. század fordulóján a település elpusztult, újratelepítése a zord természeti viszonyok miatt sokáig nem sikerült. 1698-ban a Fayszi Ányos család zálogba adta Batthyány Ádámnak. Időközben a Zichy család elfoglalta a pusztát azzal az indokkal, hogy Mecsért 1650-ben kapták és a palotai uradalomhoz tartozik. 1735-ben a mecséri réteket csernyei jobbágyok árendálták. 1774-ben malmot és fűrészüzemet létesítettek, mely még 1830-ban is működött. A Gaja folyó szabályozásának tervét Beszédes József készítette el Mecsér és Sikátor között. Lakosai 1836-ban 21, 1851-ben 31, 1920-ban 86, 1928-ban 108, 1962-ben 144, Mecsér-Újtelepen 500 lakó volt.

1955-57 között épült a bányásztelep, a lakóházak mellett iskola, orvosi rendelő, klubház és könyvtár is épült. A történelmi Mecsér és a kisgyóni bányatelep munkáslakásai szinte egybefüggő települést alkottak, 1970-ben már 744 lakosa volt.

Eszeny településrész:

Eszeny nevét 1416-ban Ezen, később Eszin vagy Essen alakban is írták. Az ómagyar Eszén személynévből keletkezett – a régi esz főnév én-es kicsinyítőszó származéka. Ismert birtokosa az Eszényi család, nevét már a faluról vette. Mátyás király 1458. szeptember 1-jén kelt oklevelében Ezen-i (Eszényi) László királyi embert említik.

A középkorban nemesi falu. Az itteni lakosok közül több vármegyei tisztviseelő került ki. A falut a

török idők alatt elpusztították. 1650-ben Zichy István kapta meg, azonban a török időkben nem tudták érvényesíteni a földesúri jogukat. 1687-ben Vánossi Lőrinc harmincados a zálogbirtokos. 1716-ból származó adatok szerint az erdőt ácsok, kosárfonók bérelték. Erdejében 100 sertést lehetett tartani. A Zichyek 1720-ban váltották vissza a pusztát. 1735-ben a csernyei jobbágyok bérlik az itteni réteket. Határviták gyakran fellángoltak, s többször megjárták a puszta határát Balinka és Isztimér között. A József-kori országleírás a pusztán egy kocsmát és egy malom létezését jegyezte fel. A malom – alkalmasint fűrészmalom – még 1774-ben épült. 1785-ben 24 fő lakta, 1850-ben 33 német lakost említ az összeírás. A 19. Század végén Balinka külterületi lakott helye lett. A lakosság a bányanyitással együtt nőtt meg, 1962-ben 98, 1970-ben 87 lakos élt itt.

Kisgyón településrész:

Kisgyón Balinka belterületétől 9 km-re nyugatra, a község határának nyugati szélén fekszik. A középkorban falu volt, utána sokáig puszta, majd major, később bányatelep lett. Nevét 1302-ben és 1424-ben Goun-nak, 1484-ben, 1484-ben Gywn-nak, 1553-ban Ghyon-nak, 1782-ben Jun-nak, 1851-ben Ján-nak írták. A név eredete talán török eredetű helynévből származtatható, az ótörök jogun jelentése kövér. Eredetileg királyi birtok lehetett. Királyi adomány következtében már a középkorban két birtokosa is volt. Egyik részét a bakonybéli apátság kapta, másik részét – Balinkához hasonlóan – a Csák nemzetség. A Bakonybéli apátság birtokainak a XVI. század közepén készített összeírása Gyónt II. Béla király adományának nevezte, megemlítve hogy nincs temploma.

Gyónnak az a része, amelyet a Csák nemzetség kapott a XIV. században Bátorkő várához tartozott. A várat valószínűleg Csák István bakonyi ispán építette, akinek fiaitól – Pétertől és Istvántól – Károly Róbert király 1326-ban Bátorkőt, Csókakőt, Gesztet és Cseszneket a hozzájuk tartozó uradalmakkal együtt magához vette. I. Lajos király Bátorkő várát és a hozzá tartozó uradalmat a palotai Kont család őseinek, Lőrincnek adományozta. Gyón így Bátorkő uradalmához tartozott.

Kisgyónt 1541-ben a Várpalotához, 1696-ban pedig a Csókakői várhoz tartozónak említik.

A XVI. század folyamán, legkésőbb a 15 éves háború során a falu elpusztult, lakatlanná vált. 1616-ban Zichy Pál veszprémi főkapitány a Vázsony és Palota várhoz tartozó többi faluval és pusztával 1700 forintért vette zálogba. Az 1720-as évi országos összeíráskor a terület Zichy István birtoka. 1851-ben Zichyék a terület déli részét a Klosterneuerburgi kanonokrendeknek, az északi részét Witzleben Henrich porosz grófnak adták el. A porosz grófi birtok Belgrádban román bankárhoz került, akitől az állam 1913-ban katonai célokra visszavásárolta és a Honvéd Kincstár kezébe adta át.

A József-kori országleírásban már két Gyón található. Eszerint Csernyétől fél órai járásra van a Nagygyón Isztimér felé vezető úton az erdőben, ahol egy hegy oldalában egy vadászház van. 1838-ban 11 lakosa van. 1850-ben a lakosság 41 fő volt.

1858-ban Nagygyónt és Mecsérpusztát – melyet közigazgatásilag 1865-ben Balinkához csatoltak – Zichy Miklóstól a Szt. Ágoston kanonok rend vásárolta meg. E két pusztát – minthogy azt 1945-ig egységesen az említett kolostor birtokolta – egységesen kezelték és egybe számították.

Az Ágoston-rend tőkés gazdálkodást vezetett be a pusztákon. 1883-ra a régi vadászházon és csárdán kívül pálinkaégető, cselédházak és birkaistállók épültek. A lakosság kizárólag uradalmi cselédekből állt, 1910-ben mindössze 50-en, 1920-ban 64 laktak itt.

Kisgyón Zichy Jánosé maradt, 1903-ban Zichy Vladimir a palotai uradalmat eladta Witzleben grófnak, közte Kisgyónt is. 1920-ban a honvédkincstáré lett. 1922-ben kezdődött itt a szénbányászat és 1972-ig termelt. Ebben az időben közel száz bányász család lakott Kisgyónban,

de sok bejáró bányász is járt ide dolgozni. 1972-től a szénvagyon kimerülése után megszűnt a bányászat, a közeli Balinkára szerelték át a berendezéseket és a bányászok is elhagyták Kisgyónt.

Szerencsére a gyönyörű környezetben lévő házak egy részét sikerült turisztikai célra megmenteni. A fejér megyei természetbarátok 1980-ban 11 kulcsosház kialakításával létrehoztak egy turisztikai központot, amely azóta is fejlődik és igen kedvelté vált a természetbarátok, turisták körében. Kisgyón csodálatos természeti tája, morfológiai adottsága, az erdő és mező életközösségei, mikroklímája nagyon jó lehetőséget kínál „erdei iskola” megrendezéséhez. Kitűnő alkalmat adnak a résztvevő iskoláknak növénytani, állattani, geológiai és csillagászati megfigyelésekre egyaránt. A terület és környéke tereptani viszonyai, turista útvonalai pedig turisztikai, táborozási, környezet és természetvédelmi ismeretek tanulására és gyakorlására ad nagyon jó lehetőséget

1957-ben kezdeményezték, hogy Nagygyónt Bakonycsernyéhez csatolják, ez 1965-ben meg is történt. 1937-ben 370 bányász dolgozott Kisgyónban. Iskolát 1936-ban építettek. A bányában 1944-45 fordulóján háborús károk keletkeztek. A kisgyóni szénmező kimerült, a bányásztelep lakossága rohamosan fogyott, 1970-ben 101 fő lakott ott.

Bányászat

Kisgyón-Balinka térségében már a XIX. század közepén történtek kísérletek a szénbányászat megindítására. Ezek után telepítette gróf Szapáry család 1842-ben a 30 m mély széntermelő aknáját, amely rövid életű volt. A Magyar Általános Kőszénbánya (MÁK) 1913-14-ben 3 kutató fúrást mélyített le a medence kis- és nagygyóni részén, de a szenet nem tartották fejtésre érdemesnek. Az I. világháború után bekövetkezett szénvagyon veszteség az ország eddig kevésbé ismert területeire terelte a figyelmet. Így került előtérbe a kisgyóni területen mélyített fúrás. 1919-1923 között megindult a terület megkutatása. Nagygyón pusztán a klosterneuburgi birtok déli részén, a Fejér megyei Szénbánya Rt kezdett kutatást egy függőleges aknával. A megkutatott 2,4 m vastag széntelep kitermelésére 50 m-es lejtősaknát mélyítettek.

Kisgyónban a szalmavári gödörben a katonai kincstár egyik erdőmérnökének a javaslatára kezdtek kutatást 1920-ban. Hosszas kutatás eredményeként Freund Béla 1922-ben telepítette a Duska nevű lejtősaknát, mely feltárta a szenet és megteremtette egy komolyabb bányászat lehetőségét. 1970-ig működött itt a bánya. A bányászat Balinka területén 2003-ban szűnt meg, a bányabezárás hivatalosan megtörtént, de a bányatelek bejegyzés továbbra is érvényben van.

Korábban dolomitbánya is működött a területen, de már a bányatelek is megszűnt.

A szénbányászatot kiszolgáló kisvasút a működésének utolsó éveiben (1972) Forrás: kisvasut.hu - Fotók: Lányi Ernő

1.1.2 A történeti településszerkezet alakulása, a történeti településmag

A történeti településmag feltehetően már a középkorban is a jelenlegi Petőfi Sándor utca mentén helyezkedett el. A földrajzi fekvése, a meglévő utak nyomvonalvezetése, a vízfolyások helyzete és a Gaja-patak közelsége ideális pozíciót teremtett a földműveléssel és állattartással foglalkozó jobbágyok, zsellérek számára.

A településszövet alapvetően rendezet, de a táj geológiai adottságaihoz igazodó kialakult állapotot mutat. A vízfolyások és a Gaja-patak helye jelentős mértékben meghatározták a földosztás módját, a közlekedési utak nyomvonalvezetését. Az időszakosan megemelkedő vízszint miatt a történeti települést a pataktól mintegy 250m-re kezdték el kiépíteni. Az egykori településmag a Gaja-patakkal párhuzamosan vezető út mentén sűrűsödött, egyutcásan kialakulva.

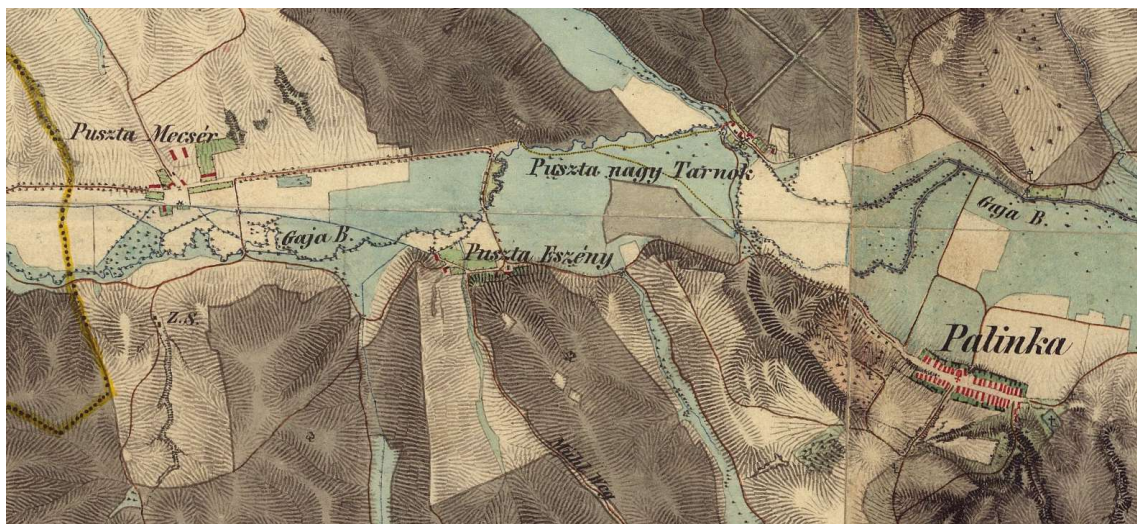
A telkek mélyek, az utca a domborzatot, vízfolyásokat, közlekedési útvonalakat lekövetve optimális nyomvonalakon vezet. Az első katonai felmérési térkép a XVIII. Század második felének állapotát mutatja. A fő közlekedési útvonalak többnyire a napjainkban is használatos útvonalakon vezetnek. Az erdőtáblákkal körbevett település a Bakonycsernye felé vezető belterületi határtól a Dózsa György utcáig tartott.

A településközpont a mai templom és posta környékén volt.

Az első katonai felmérésen jól látható Eszénypuszta és Mecsérpuszta térbeli helyzete. Mecsérpusztán vízimalom működött, míg Eszénypuszta erdőgazdálkodási központ volt.

Balinka az I. Katonai az első katonai felmérésen (1773-1781) Forrás: maps.arcanum.hu

Balinka a második katonai felmérésen (1813-1869) Forrás: maps.arcanum.hu

A második katonai felmérési térképen látható, hogy a településszerkezet az első felméréshez képest nem változott. A fő közlekedési útvonalak nem változtak. Eszény és Mecsérpusztá pontosabb térképi feltüntetést kapott. Nagy Tárnokpuszta ma Öregtárnok területként, Bodajk közigazgatási területéhez tartozik, a 8216 jelű összekötő út megépítéséig tanyaként, épületekkel és lakónépességgel ezen a területen létezett. A vízfolyások, valamint a dűlőutak feltüntetése is részletesebb képet mutat.

Látható, hogy a belterülettől nyugatra eső domboldal szőlő műveléssel hasznosításra került. Itt napjainkban számos présház és pince áll, a művelésben a szőlő és gyümölcsös felhasználás dominál.

Balinka a harmadik katonai az első katonai felmérésen (1813-1869) Forrás: maps.arcanum.hu

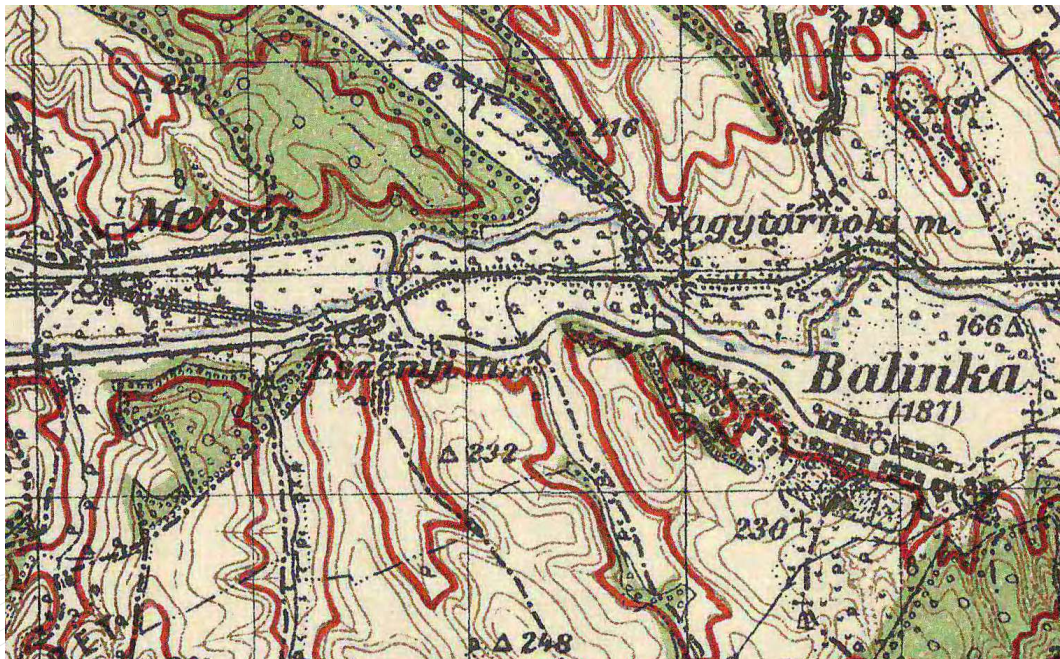
A falu 1876-ban 2 cseréptető ház kivételével leégett, valamint az 1784-ben épült templom is odaveszett. Eredeti helyén épült fel a ma is álló templom 1883-ban.

A harmadik katonai felmérésen településszerkezet érintően érdemi változás nem történt.

Mecser és Eszénypuszta kataszteri térképe - 1883 Forrás: maps.arcanum.hu

A kataszteri térkép alapja a ma kialakulnak számító települési alaptérképnek. A kataszteri térképen megjelennek a földrészletek, és azok tulajdonjogi adatai. Balinkán a településszerkezet a 100 év alatt alig változott, a kis mértékű bővítés keleti irányban, Bodajk felé következett be.

Balinka katonai felmérési térképe - 1941 Forrás: maps.arcanum.hu

Az 1941-es katonai felmérésen látható, hogy a bányászatot kiszolgáló vasúti teherszállításhoz kiépült a kötőpályás hálózat és állomás. A hálózatot 1924. Február 12-én adják át mely Bodajk, Balinka, Bakonycsérnye és Kisgyón között közlekedik. A kisvasút által szállított szenet, dolomitot a bodajki vasútállomáson normál nyomtávú tehervagonokra rakodták át.

Balinka légifotón - 1963 Forrás: www.fentrol.eu

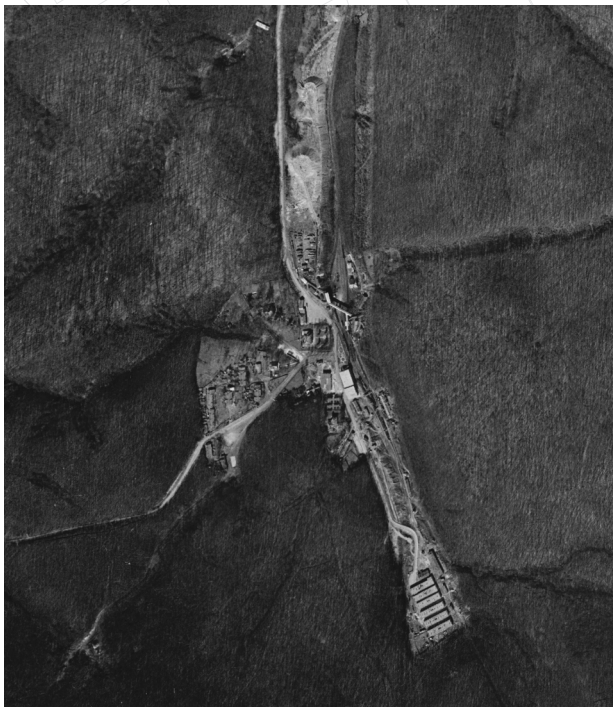
Az 1963-as légifotón látható, hogy a bányászat még aktívan zajlott a településen. A bányászat logisztikai központja az Eszény és Mecser között kiépített vasútállomás volt. Balinkán 1949-ben nyitották meg a szénbányát. Ennek következtében a megnövekedett teherforgalom a vasúthálózat fejlesztését indukálta. 1951-ben az eszényi vasútállomásig normál 1435mm-es nyomtávolságú sínpár épült. Tervben volt, hogy Kisgyónig megépül a normál nyomtávolságú vasúthálózat, de ez nem valósult meg.

*Eszényi vasútállomás légifotón - 1963
Forrás: www.fentrol.eu*

*Külfejtéses dolomitbánya Eszénypusztán - 1963
Forrás: www.fentrol.eu*

*Balra: Kisgyóni bányatelep - 1959 márciusában
Jobbra: Kisgyón a 2021-ben készült ortofotón*

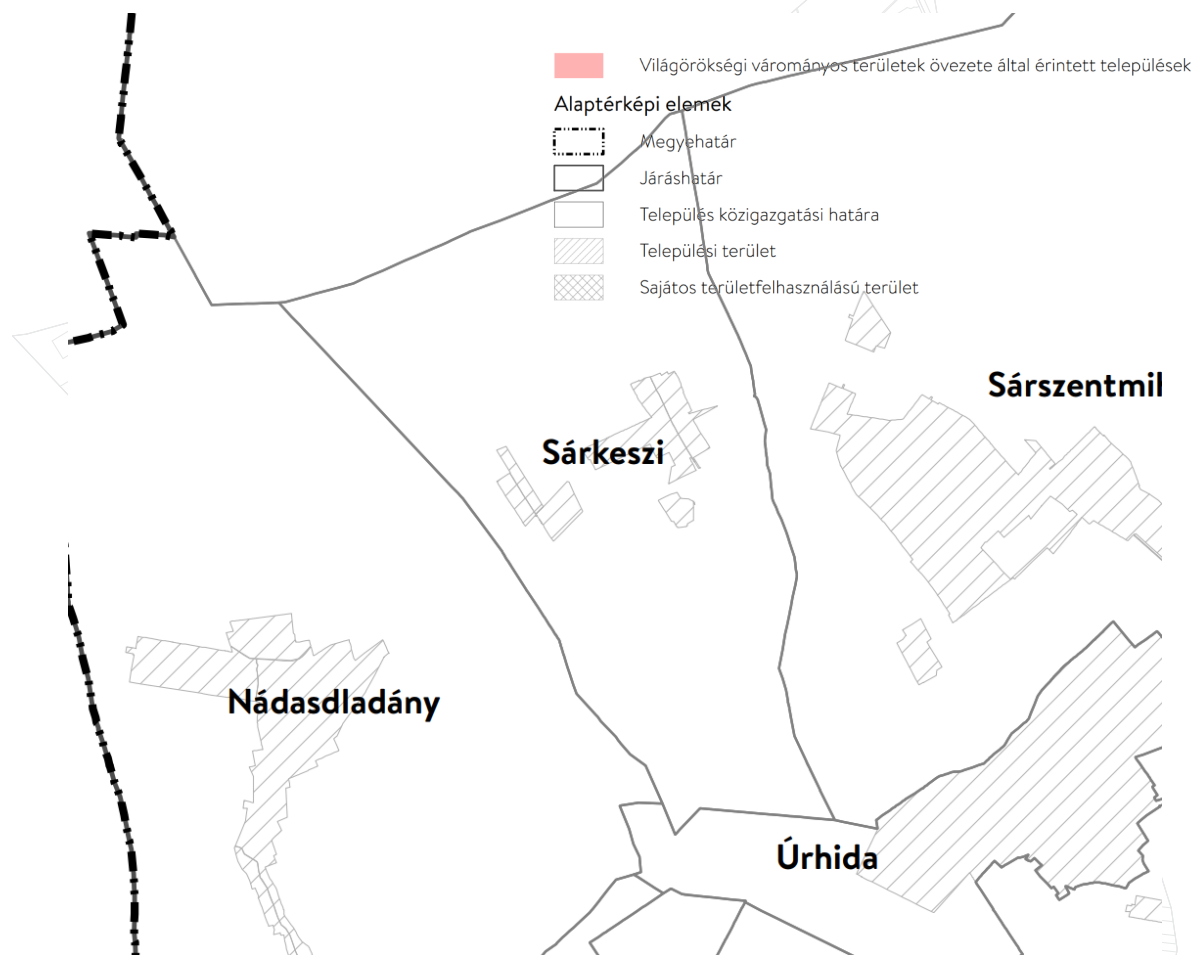
1.1.3 A történeti tájszerkezet alakulása

Balinka Fejér Vármegyében a Kelet-Bakony és a Sári-Bakonyalja kistájegységben helyezkedik el. A Kelet-Bakonyon belül a dombvidékes morfológiai viszonyokhoz igazodó felszíni formák jellemzik a területet. Alapvetően löszhátak és Gaja-patak medre az ami a települések kiterjedésének, fekvésének formáját adja. A belterületi egységek 200-250 mBf-i magasságon helyezkednek el. Legmagasabb pontja a Hársas-hegy csúcsa, 397,5 mBf.

Talajszerkezetének felső borítását a földrajzi elhelyezkedése miatt löszös talaj jellemzi. Uralkodó kőzetanyag a felső réteg alatt a mészkő és a dolomit. Balinka közigazgatási területén az erdőterületek dominálnak. Az erdők elsősorban védelmi és egyéb, kis részben rekreációs célt szolgálnak. A tájszerkezetben két jelentős változás történt a XX. Század folyamán. A mélyművelésű és a külfejtéses bányák okán tájsebek jöttek létre. Ezek rekultivációja csak részben ment végbe, a kisgyóni bányatelep 70-es években történő felszámolása példaértékű lehet a hasonló sorsra jutott

bányatelepek számára. A mezőgazdasági műveléshez szükséges terület a XIX. századi kataszteri térképhez képest nem növekedett túlzó mértékben településen. Szántóterületek Balinka településrész dél-nyugati, nyugati, valamint az északi részén vannak. Balinka jelentős része az országos tájképvédelemnek és az országos ökológiai hálózatnak része. Nemzetközi védelemként a Natura 2000 hálózat is érinti.

1.2 A védett műemléki értékek települési értékleltára amely értékkataszterben tartalmazza:

A 2018. Évi CXXXIX. Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló törvény 3/4. Mellékletének kivágata

1.2.1 a világörökségi, és világörökségi várományos helyszínek és területek

Az Országos Területrendezési terv alapján Balinka község területén nem található világörökségi és világörökségi várományos helyszínek és területek.

1.2.2 az országos építészeti örökség elemei

Az örökségvédelmi hatáskörben eljáró Fejér Megyei Kormányhivatal régészeti örökség és műemléki érték, világörökségi és világörökségi várományos terület védelme egyeztetési szakterület érintően a településfejlesztési koncepció és a településrendezési eszközök felülvizsgálatával kapcsolatosan az FE/OVED/953-2/2022 iktatószámon adott véleménye alapján Balinka község területén nincs országos építészeti örökségi érintettség.

1.3 A helyi építészeti örökség települési értékleltára, amely értékkataszterben az önkormányzati főépítész által meghatározottak szerint tartalmazza a helyi építészeti örökség országos vagy helyi védelemre méltó elemeit

Balinka Önkormányzatának Képviselő-testülete a településkép védelméről és az épített környezet alakításáról és védelméről szóló rendeletet a 13/2017. (XII.18.) önkormányzati rendelettel fogadta el. A helyi védelem alatt álló értékeket a települési értékleltárban mutatjuk be.

BALINKA

TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA

A települési értékleltár helyi védett építészeti értékeinek jegyzéke:

Sorszám	Cím	Hrsz	Funkció
1	Petőfi Sándor u. 19-21.	43	Templom és plébánia
2	Petőfi Sándor u. 14.	107	Lakóház
3	Petőfi Sándor u. 16.	108/1,108/2	Lakóház
4	Gyöngyvirág u	229	temetői kereszt, I., II. vh. emlékmű
5	Petőfi Sándor u.	362	kereszt
6	Petőfi Sándor u. 78	394/1	kereszt
7	Dorschner utca	582	Szent Borbála szobor
8	Szőlőhegy	1211	pince, présház
9	Szőlőhegy	1216	pince, présház
10	Szőlőhegy	1237	pince, présház
11	Szőlőhegy	1241	kereszt
12	Szőlőhegy	1243	kereszt
13	külterület	055/13	kereszt
14	külterület	0140/4	elhurcolt bányászok emlékműve

PARÓKIA ÉS TEMPLOM

Jel:

Hv-1

Sorszám:

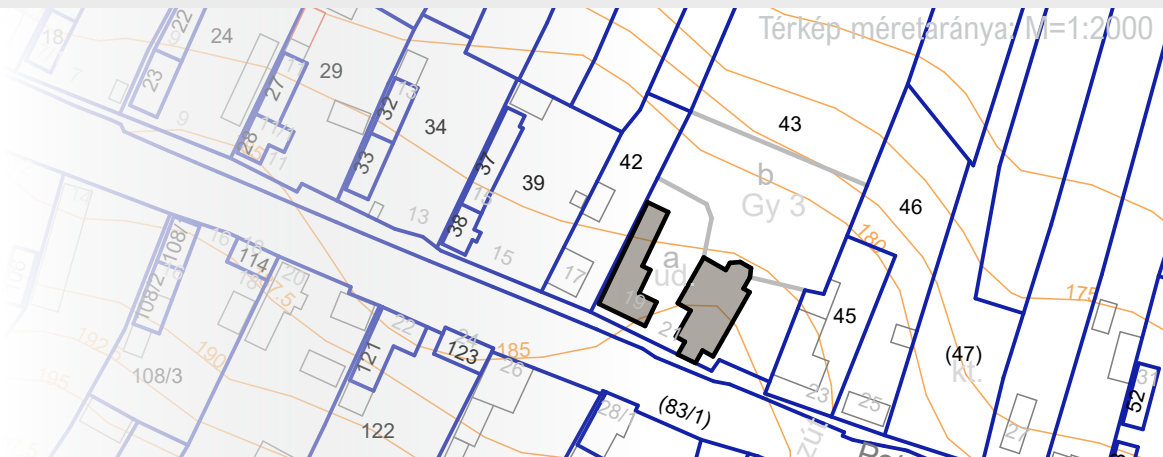
1

Védettség:

Művi érték
-
Helyi védelem

Helyrajzi szám:

43

Cím: Balinka, Petőfi Sándor utca 19-21.

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A templom:

Az 1883-ban épült templom az eklektika korának izléses alkotása. Az épület homlokzatain a barokk tagozatok a klasszicista elemekkel keverednek. A templom copf stílust imitáló, de attól összességében letisztultabb megjelenésű épület.

Az egyhajós templom hagyományoktól eltérően dél-észak tájolású. Harangtornya a lizénákkal osztott főhomlokzat tengelyében emelkedik, mely a hajót 3 vertikális egységre osztja. A torony két oldalán a hajóban íves tetejű falfülkék jelennek meg. A toronysisak rézlemezzel fedett, a toronytömeget párkányzatai 3 fő egységre osztják. A sekrestye toldalékként került a templomtömeghez. A szögletes formákat a boltíves nyílászárók törik meg.

A főpárkány, a torony osztópárkánya negyedkör és szögletes párkányelemekből áll. A főhajó és a sekrestye héjazata téglány színű hódfarkú cserépfedés.

A templom előtt bal oldalon Mária szobor, jobb oldalon kőkereszt áll.

A parókia:

A parókia épülete oldalhatáron álló, templom felé zárt sorúasodó beforduló nyeregetető. Ablakai kapcsolt gerébtokos, kétszárnyú, felülvilágítócsak. Homlokzata vakolatsávokkal tagolt, párkányzata holkerrel kialakított. Héjalása azbesztpala fedésű. A melléképület héjalása téglány cserépfedés.

Védendő: Az épületek, a szobor és a kereszt.

Javasolt beavatkozások:

A templom a vizesedés szempontjából kardinális helyeken jelez problémákat. A párkányok bádогоzásai cserére javasoltak, a helyenként levált párkányzati vakolattáskák a párkány újrakészítésével orvosolandók. A templom körül a vízvezetés kialakítása, és a lábazati zóna kiszellőztetése az épület szerkezetének és a felvitt burkolatoknak az élettartamát jelentős mértékben megnövelné.

A parókia épület lábazati csomópontja jelentős mértékben nedvesedik, itt is a templomhoz hasonló beavatkozás javasolt. Az épület héjalásának cseréjekor az azbesztpalát ártalmatlanítani kell. A héjazatról lejutó csapadék vízvezetésének megoldása vízvezető rendszer telepítéssel javasolt.

Helyi védelem alá helyezve a 13/2017 (XII.18.) településképi védelméről szóló önk. rendelet által

LAKÓHÁZ

Jel:

Hv-2

Sorszám:

2

Védettség:

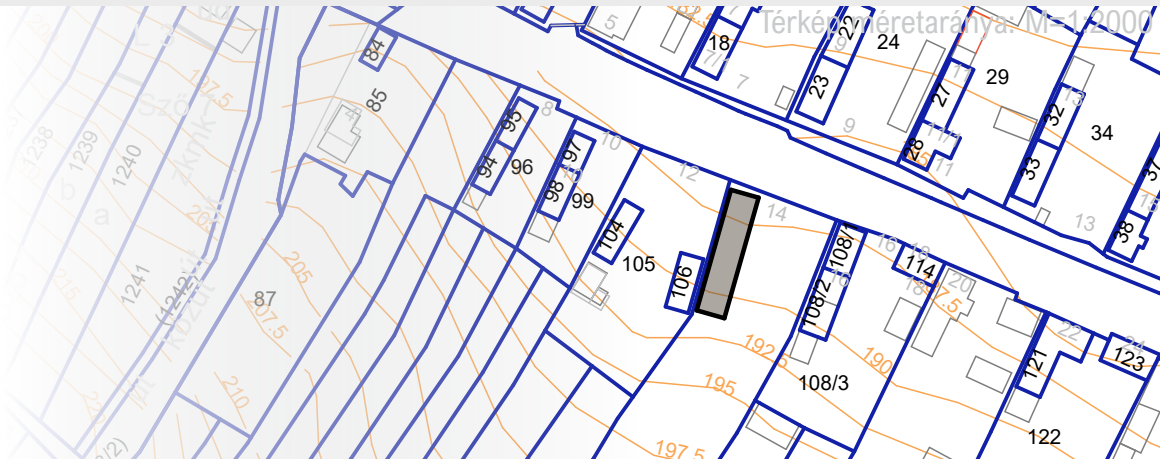
Művi érték

-

Helyi védelem

Helyrajzi szám:

107

Cím: Balinka, Petőfi Sándor utca 14.

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A lakóépület:

Alaprajzilag hagyományos, háromosztatú, tornácos parasztház. Kisméretű téglából épült, főhomlokzatán nyerstégla burkolatú. A vízcsendesítő fedélszerkezet azbesztpala héjalású. A tornác falai és pillérei fehérre meszeltek. Az egyenes záródású gerébtokos ablakok felülvilágítások, kifelé nyíló külső szárnyakkal. A főhomlokzaton a nyílászárók deszkaburkolattal keretezettek.

Védendő: Az épület tömegalakítása, nyílászárók osztási rendszere, azok anyaghasználata.

Javasolt beavatkozások:

A főhomlokzaton a téglafal fugáiban elmozdulás tapasztalható. Javasolt az épület állékonyságának a felülvizsgálata, a hibák mihamarabbi orvoslása. A kopott fa nyílászárók felületkezelése javasolt. A tetőhéjalás cseréje hagyományos cserépfedésre, vagy természetes palára javasolt. Az épület héjalásának cseréjekor az azbesztpalát ártalmatlanítani kell.

Helyi védelem alá helyezve a 13/2017 (XII.18.) településkép védelméről szóló önk. rendelet által

LAKÓHÁZ

Jel:

Hv-3

Sorszám:

3

Védettség:

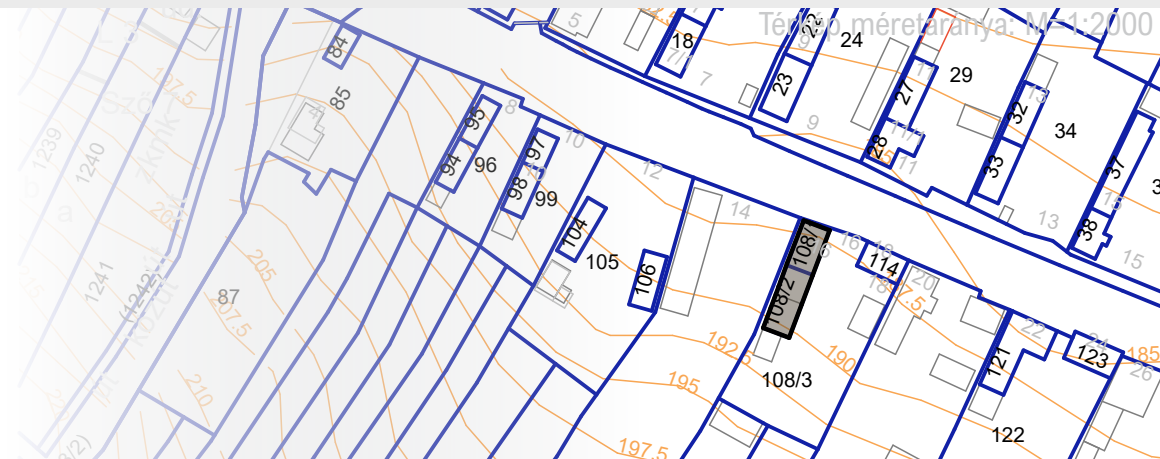
Művi érték

-

Helyi védelem

Helyrajzi szám:

108/1, 108/2

Cím: Balinka, Petőfi Sándor utca 16.

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A lakóépület:

Alaprajzilag hagyományos, háromosztatú, tornácos parasztház. Kisméretű téglából épült, oromfalán téglarchitektúra mészhomoktéglából. A szellőző nyílások és a falfülkék idomtégglával keretezettek, a fülkében kerámia szoborplasztika, az oromzat záródása tűzfalas kialakítású. Fedélszerkezete azbesztpala héjalású. Közterületre nyíló tornácajtó, falai és pillérei fehérre meszeltek. A lábazata dolomit kőburkolatú. Az egyenes záródású zöld színben zománcozott gerébtokos ablakok felülvilágítások, kifelé nyíló külső szárnyakkal.

Védendő: Az épület tömegalakítása, nyílászárók osztási rendszere, azok anyaghasználata. Az oromfal téglarchitektúrájának megőrzése.

Javasolt beavatkozások:

Javasolt a mészhomoktégla oromzat tisztítása, majd impregnálása. A kopott fa nyílászárók tisztítása, majd felületkezelése javasolt. A tetőhéjalás cseréje hagyományos cserépfedésre, vagy természetes palára javasolt. Az épület héjalásának cseréjekor az azbesztpalát ártalmatlanítani kell.

Helyi védelem alá helyezve a 13/2017 (XII.18.) településképvédelméről szóló önk. rendelet által

TEMETŐI KERESZT, VILÁGHÁBORÚS EMLÉKMŰ

Jel:

Hv-4

Sorszám:

4

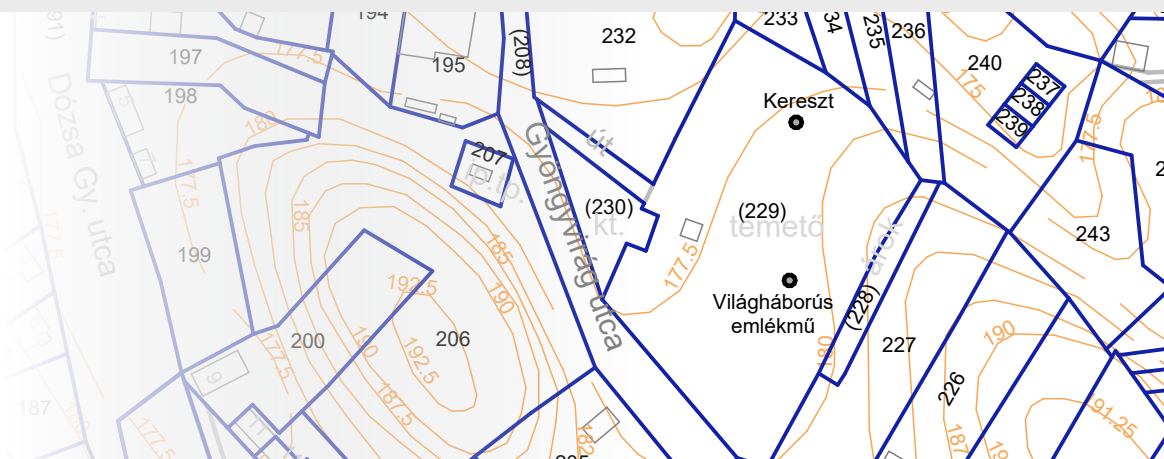
Védettség:

Művi érték

-
Helyi védelem

Helyrajzi szám:

229

Cím: Balinka, Gyöngyvirág utca

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A temető kereszt:

A kőből készült hálaadó keresztet 1909-ben állították. A kellemes arányú kőkereszt a főútról is jól látható, kimagaslik a sírkövek fölé.

Védendő: A kőkereszt egésze védendő, időszakos szakszerű tisztítás és felületi impregnálás javasolt.

Világháborús emlékmű: Az emlékmű hasított vörös mészkőburkolattal ellátott, tetején csiszolt kőkereszt. Az emlék elején I. és II. Világháborús emléktábla.

Védendő: A kőkereszt egésze védendő, időszakos szakszerű fuga és kőfelületi tisztítás és felületi impregnálás javasolt.

Helyi védelem alá helyezve a 13/2017 (XII.18.) településkép védelméről szóló önk. rendelet által

KERESZT

Jel:

Hv-5

Sorszám:

5

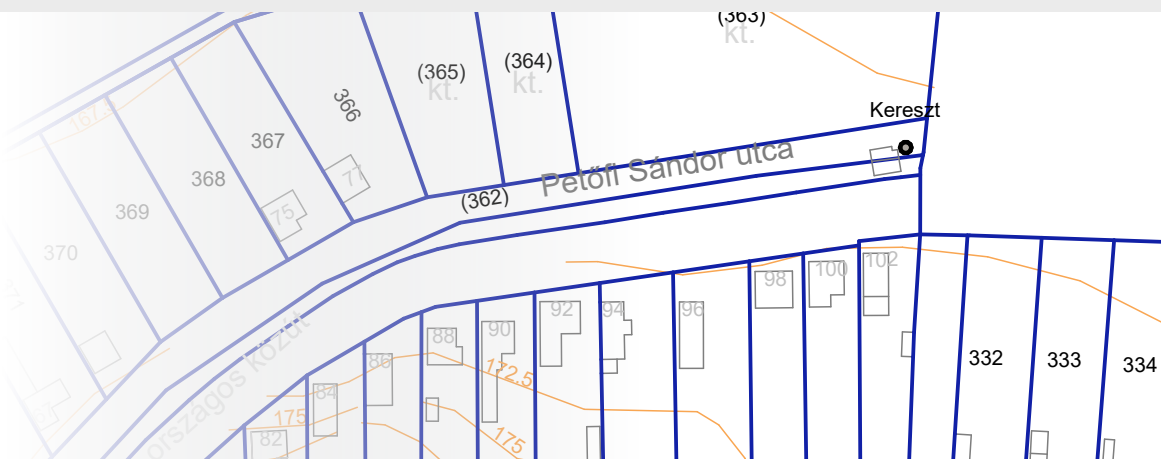
Védettség:

Művi érték

-
Helyi védelem

Helyrajzi szám:

362

Cím: Balinka, Petőfi Sándor utca

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A műkőből készült obeliszk formájú talapzatra kis méretű keresztet emeltek. Korpusz nélküli, az obeliszk testén ovális mélyedés látható. 1907-ben állították. A kőkereszt Bodajk felől a Petőfi Sándor utca és a focipályához vezető út kereszteződésében található.

Védendő: A kőkereszt egésze védendő, időszakos szakszerű tisztítás és felületi impregnálás javasolt. Az ovális mélyedésben a hiányzó plasztika pótlása, amennyiben források rendelkezésre állnak, javasolt.

Helyi védelem alá helyezve a 13/2017 (XII.18.) településkép védelméről szóló önk. rendelet által

KERESZT

Jel:

Hv-6

Sorszám:

6

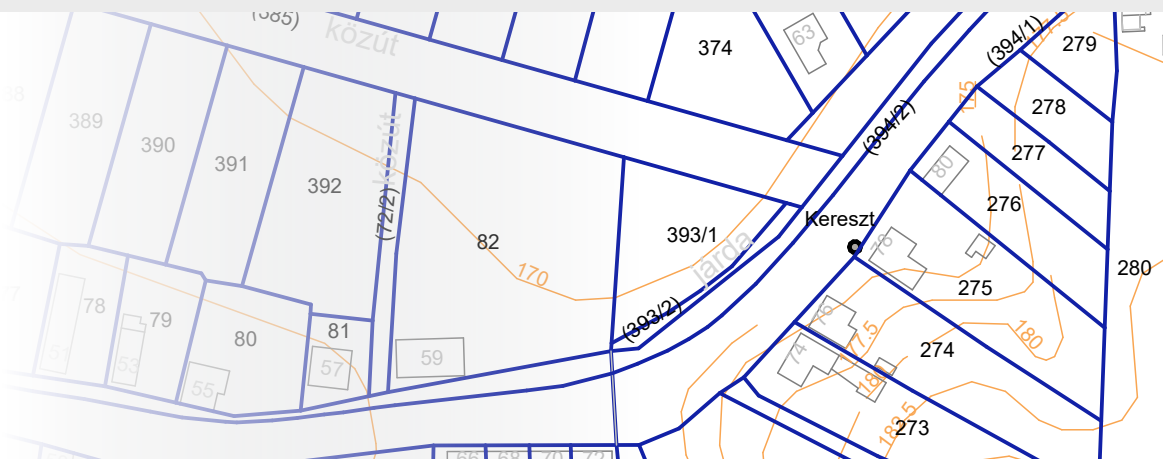
Védettség:

Művi érték

-
Helyi védelem

Helyrajzi szám:

394/1

Cím: Balinka, Petőfi Sándor utca 78.

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

Az 1906-ban állított hálaadó kereszt tömegformálása aránytalan, a nagy méretű kereszt kicsi korpuszt és Mária szobrot kapott. A talapzatán függönyszerű keretezés benne szöveg.

Védendő: A kökereszt egésze védendő, időszakos szakszerű tisztítás és felületi impregnálás javasolt.

Helyi védelem alá helyezve a 13/2017 (XII.18.) településkép védelméről szóló önk. rendelet által

SZENT BORBÁLA SZOBOR

Jel:

Hv-7

Sorszám:

7

Védettség:

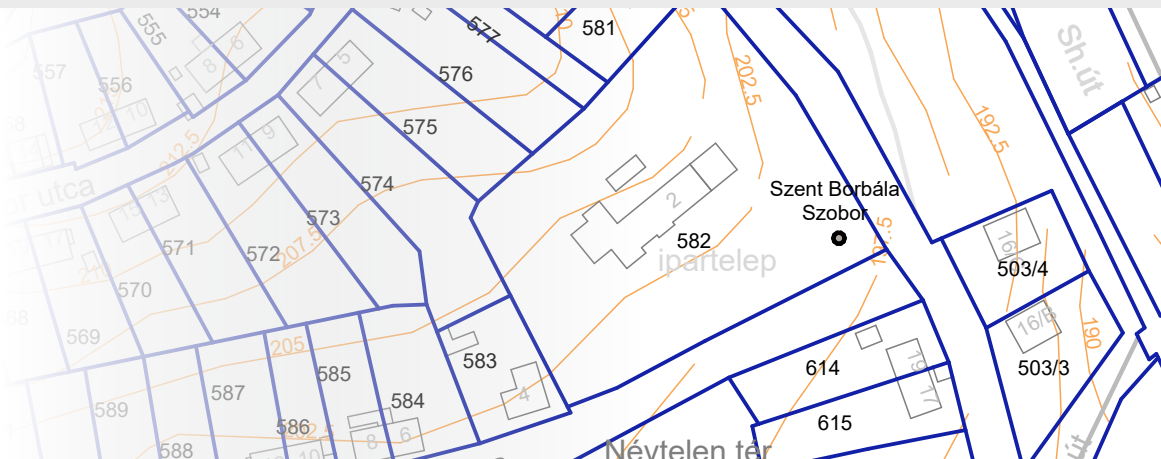
Művi érték

-

Helyi védelem

Helyrajzi szám:

582

Cím: Balinka, Dorschner utca

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A rézből készült modern képzőművészeti alkotást 2003-ban állították fel a bányász emlékparkban, Mecséren. A szobrász Nagy Benedek. Lábazata csiszolt és faragott travertin mészkő tömbökből készült. Az emléktábla vörös mészkő lapra került rögzítésre. Az emléktáblán a helyi bányászati tevékenység hősi halottainak neveit őrzi.

Védendő: A szobor képzőművészeti és eszmei értéke miatt védendő. Az időszakos szakszerű tisztítás és felületi impregnálás javasolt.

Helyi védelem alá helyezve a 13/2017 (XII.18.) településkép védelméről szóló önk. rendelet által

PINCE, PRÉSHÁZ

Jel:

Hv-8

Sorszám:

8

Védettség:

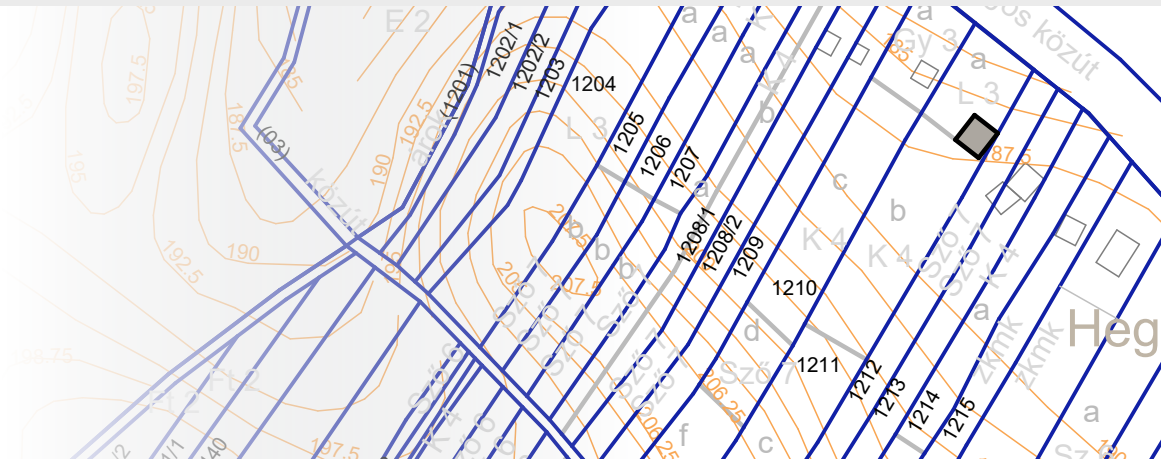
Művi érték

-

Helyi védelem

Helyrajzi szám:

1211

Cím: Balinka, Szőlőhegy

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A présház 1941-ben épült, félig alápincézett, hagyományos nyeregtetős épület. Főfalai mészdolomit terméskőből épültek. Bejárata kétszárnyú ajtóval ellátott, faragott kő armírozással és lábazattal készült. A nyílás egyenes záródású boltívvel készült. Az oldalsó ablakok íves boltívei és az oromfal téglából falazott szerkezetűek. Az oromfalon bekeretező téglarchitektúra játéka látható. Héjalása hagyományos cserépfedés.

Védendő: Az épület tömegalakítása, nyílásai és a téglastruktúra megőrizendő.

Javasolt beavatkozás: A főhomlokzaton szerkezeti repedés látható. Javasolt az épület állékonyságának a felülvizsgálata, a hibák mihamarabbi orvoslása. A héjalás szakszerű cseréje, annak anyagával megegyező minőségben javasolt. A borostyán terjedését a homlokzaton javasolt kordában tartani, a héjazatot megemelheti mely során beázás és szerkezeti károsodás léphet fel.

Helyi védelem alá helyezve a 13/2017 (XII.18.) településképi védelméről szóló önk. rendelet által

PINCE, PRÉSHÁZ

Jel:

Hv-9

Sorszám:

9

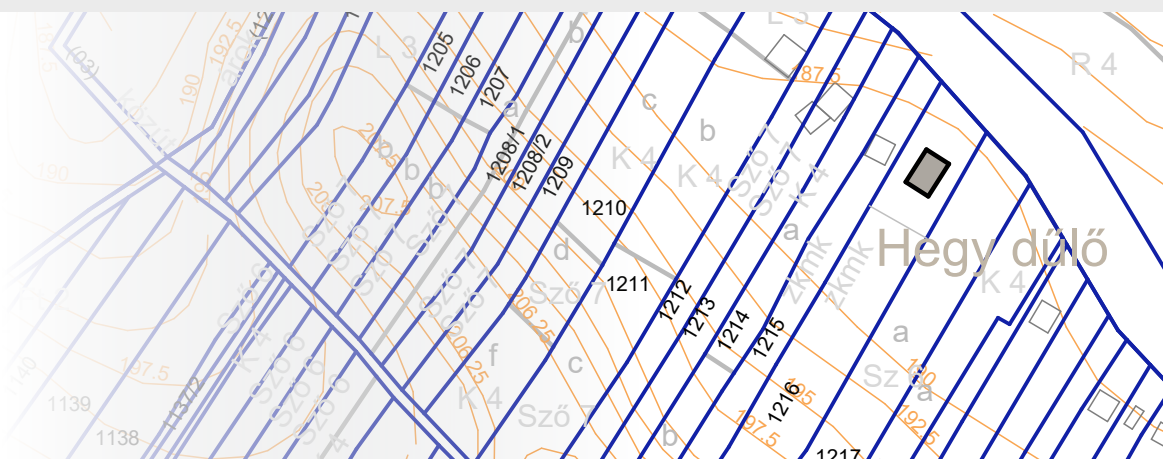
Védettség:

Művi érték

-
Helyi védelem

Helyrajzi szám:

1216

Cím: Balinka, Szőlőhegy

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A présház 1938-ben épült, hagyományos nyeregtetős épület. Főfalai mészdolomit terméskőből épültek, oromfala téglából. Lábazata szabályos, váltósoros faragott mészkőből készült. Bejárata kétszárnyú ajtóval ellátott, fehérre meszelt és téglalaburkolatos boltívvel keretezett. Ablakain kovácsoltvas rács. Párkányzatán történeti frízt imitáló fogsor osztás téglalaburkolatból. Oromzatán téglarchitektúra. Héjalása palafedés.

Védendő: Az épület tömegalakítása, nyílásai és a téglastruktúra, valamint a kovácsoltvas rácsok megőrizendők.

Javasolt beavatkozás: Az épület jó állapotban van, a homlokzati felületek időszakos tisztítása javasolt. A héjalás állapotú, időszakos cseréje során, cserép vagy természetes pala fedés javasolt.

Helyi védelem alá helyezve a 13/2017 (XII.18.) településképvédelméről szóló önk. rendelet által

PINCE, PRÉSHÁZ

Jel:

Hv-10

Sorszám:

10

Védettség:

Művi érték

-
Helyi védelem

Helyrajzi szám:

1237

Cím: Balinka, Szőlőhegy

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A présház 1968-ban épült, hagyományos nyeregtetős épület. Főfalai vegyes terméskő/tégla falazóelemből épültek. Bejárata kétszárnyú ajtóval ellátott, egyenes böltövíű áthidalással. Tégla keretezésű nyílások. Héjalása hagyományos cserépfedés. Oromfalán tetősíkkal párhuzamosan futó falazott téglalezárás.

Védendő: Az épület tömegalakítása, nyílászáróinak osztása és a téglastruktúra megőrizendő.

Javasolt beavatkozás: A homlokzati és oromfalat lezáró téglafelületek impregnálása javasolt. A téglakémény tetősíkból kilógó részének újrafalazása, héjalás szakszerű cseréje, annak anyagával megegyező minőségben javasolt.

Helyi védelem alá helyezve a 13/2017 (XII.18.) településképi védelméről szóló önk. rendelet által

KERESZT

Jel:

Hv-11

Sorszám:

11

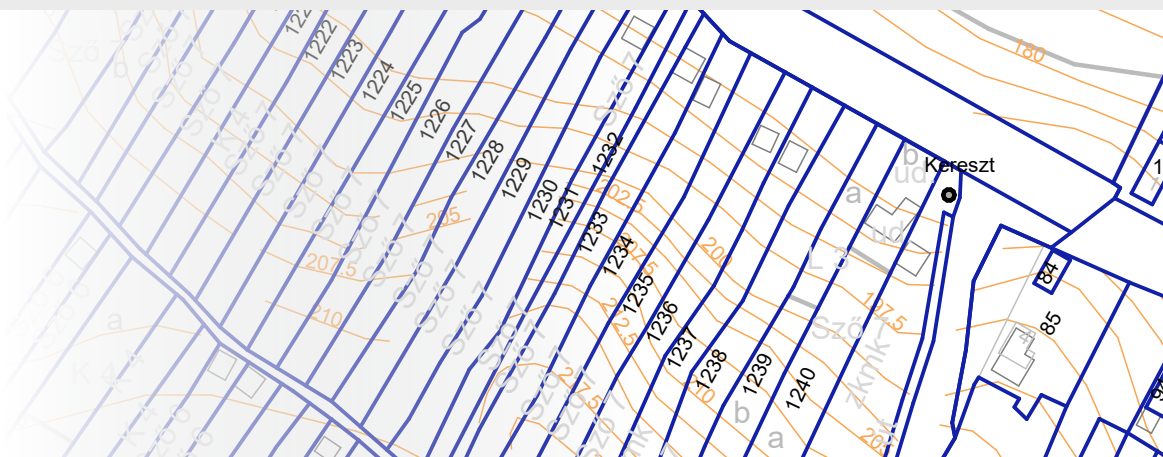
Védettség:

Művi érték

-
Helyi védelem

Helyrajzi szám:

1241

Cím: Balinka, Szőlőhegy

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A hálaadó kereszt az alsó pincesoránál áll, alacsony léckerítéssel bekerítve. 1891-ben állították, anyaga műkő. Sajnos a kereszt egyik szárának egy része hiányzik. A szép formájú kereszt védendő.

Javasolt beavatkozás: Szakszerű restaurálás, a hiányzó rész pótlásával.

Helyi védelem alá helyezve a 13/2017 (XII.18.) településképi védelméről szóló önk. rendelet által

KERESZT

Jel:

Hv-12

Sorszám:

12

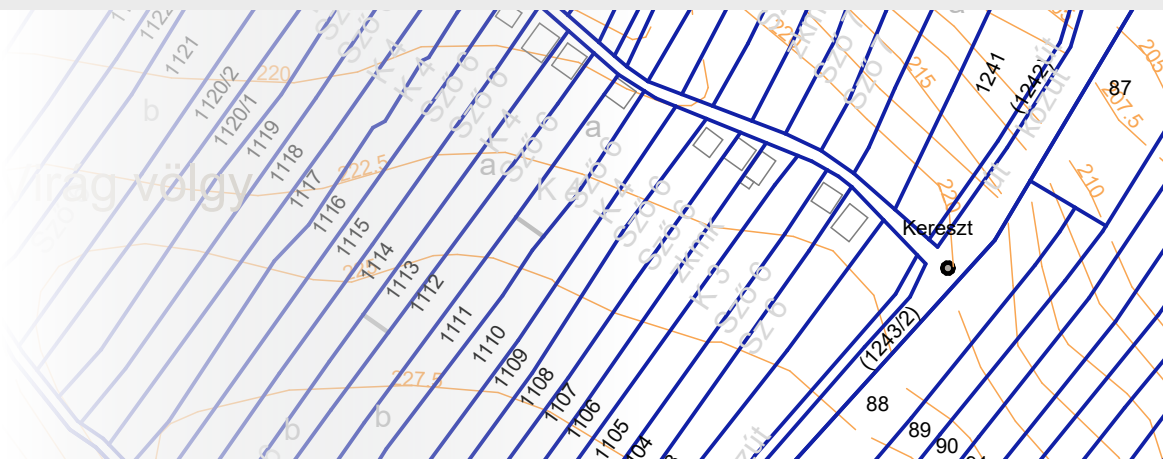
Védettség:

Művi érték

-
Helyi védelem

Helyrajzi szám:

1243

Cím: Balinka, Szőlőhegy

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A felső pincesoránál álló keresztet 1942-ben állították, alacsony léckerítéssel vették körbe. A kereszt talpazata kissé túlzott méretű, de a korpusz és a Mária szobor kecsesen formált.

Javaslat: a kereszt szakszerű restaurálása.

Helyi védelem alá helyezve a 13/2017 (XII.18.) településképvédelméről szóló önk. rendelet által

KERESZT

Jel:

Hv-13

Sorszám:

13

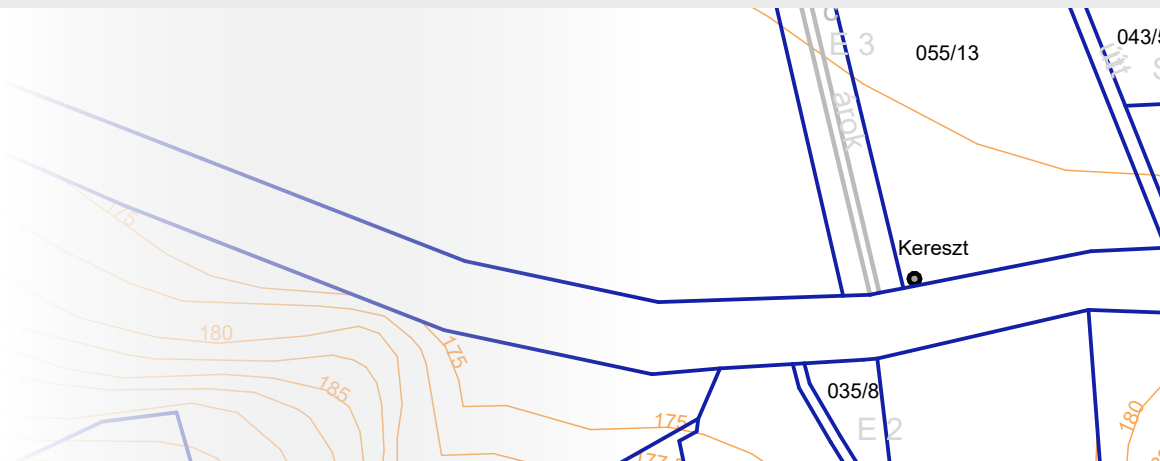
Védettség:

Művi érték

Helyi védelem

Helyrajzi szám:

055/13

Cím: Balinka, Külterület

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

A korpusz nélküli keresztet 1916-ban állították. A hálaadó kereszt védendő.

Javaslat: A kereszt szakemberi tisztítása, restaurálása és impregnálása.

Helyi védelem alá helyezve a 13/2017 (XII.18.) településkép védelméről szóló önk. rendelet által

ELHURCOLT BÁNYÁSZOK EMLÉKMŰE

Jel:

Hv-14

Sorszám:

14

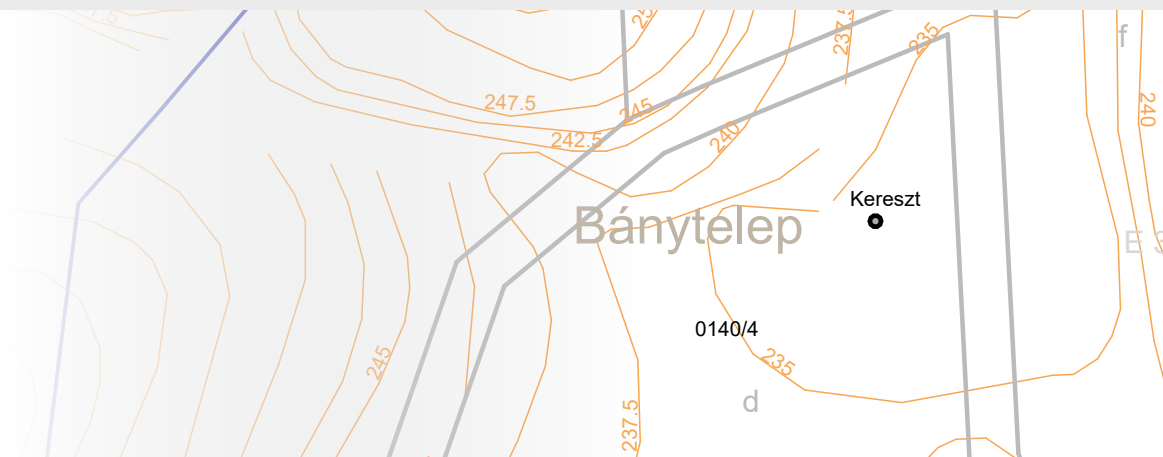
Védettség:

Művi érték

-
Helyi védelem

Helyrajzi szám:

0140/4

Cím: Balinka, Külterület

LEÍRÁS, JELLEMZŐK

Az elhurcolt bányászok emlékműve a kisgyóni erdőben, a volt bányatelep egykori központjában áll. Vörösmész-kő posztamensen álló megkötözött férfialak a szocialista-realista szobrászat példája. A talpazati táblán szerepelnek az elhurcoltak nevei.

Javaslat: A szobor környezetének rendezése, a szobor szakember általi tisztítása és impregnálása, valamint a kőtábla felújítása.

Helyi védelem alá helyezve a 13/2017 (XII.18.) településképző védelméről szóló önk. rendelet által

2. A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE

Balinka község Új Településterve a Településfejlesztési tervből és a Szabályozási tervből áll. A településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet 10. § (1) bekezdése a következőket tartalmazza:

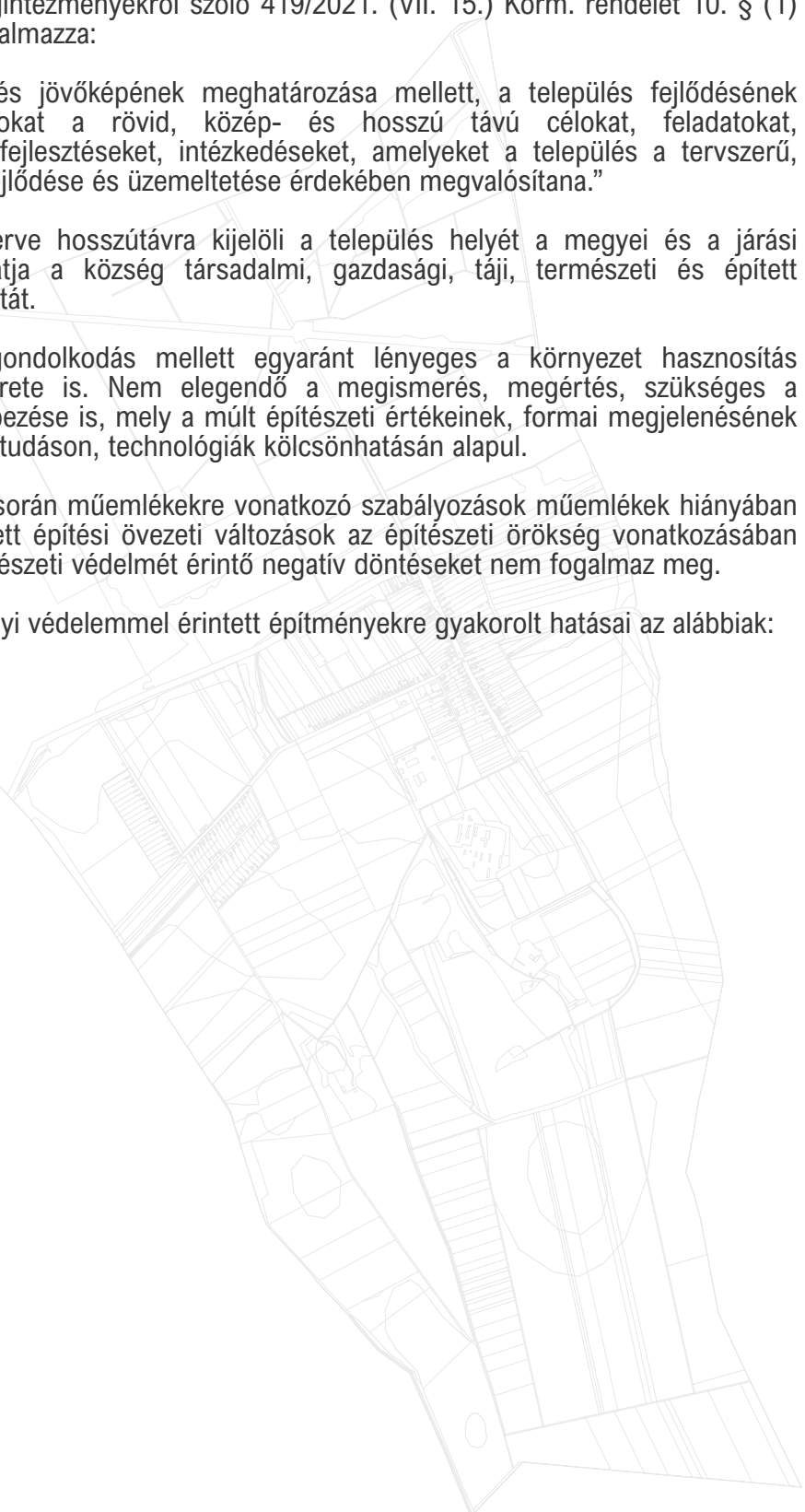
„A fejlesztési terv a település jövőképének meghatározása mellett, a település fejlődésének meghatározására rögzíti azokat a rövid, közép- és hosszú távú célokat, feladatokat, településfejlesztési akciókat, fejlesztéseket, intézkedéseket, amelyeket a település a tervszerű, fenntartható és gazdaságos fejlődése és üzemeltetése érdekében megvalósítana.”

Balinka településfejlesztési terve hosszútávra kijelöli a település helyét a megyei és a járási település-hálózatban, bemutatja a község társadalmi, gazdasági, táji, természeti és épített környezetének jövőbeni állapotát.

A lokálpatrióta szemléletű gondolkodás mellett egyaránt lényeges a környezet hasznosítás mértékének, módjának ismerete is. Nem elegendő a megismerés, megértés, szükséges a megoldási javaslatok feltérképezése is, mely a múlt építészeti értékeinek, formai megjelenésének és a jelenben kezünkben lévő tudáson, technológiák kölcsönhatásán alapul.

Az új településterv készítése során műemlékekre vonatkozó szabályozások műemlékek hiányában nem jelennek meg. A tervezett építési övezeti változások az építészeti örökség vonatkozásában konstruktívak, az örökség építészeti védelmét érintő negatív döntéseket nem fogalmaz meg.

A településtervi változások helyi védelemmel érintett építményekre gyakorolt hatásai az alábbiak:

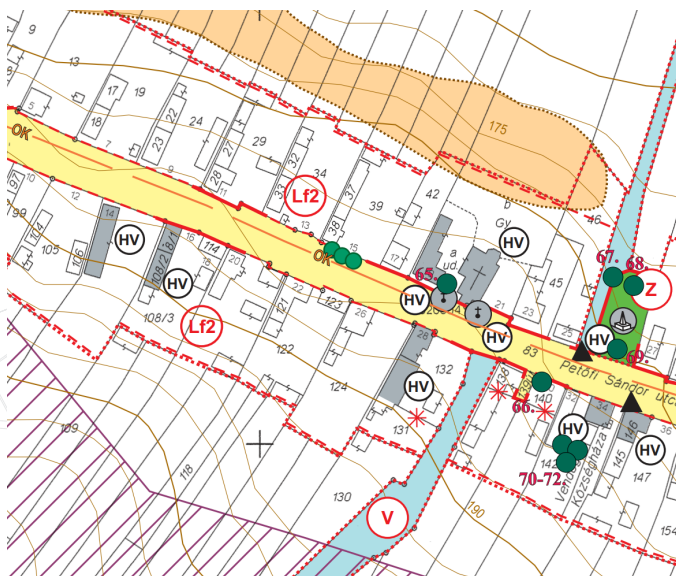
HV1 - TEMPLOM ÉS PLÉBÁNIA

Az oldalhatáron álló római katolikus templom és a plébánia telkét az Örökségvédelmi tanulmány készítésekor a hatályos településrendezési eszközök falusias lakó építési övezetbe sorolják. A legnagyobb építménymagassága maximum 4,5m míg az új településtervben ez épületmagasságra módosul és 5,0m-re változik. A telek további paraméterei nem változnak.

Az építési övezet paraméterei az új településterv készítése során összességében megengedőbbek, azonban ez negatív hatással nincs az építmény további felhasználására.

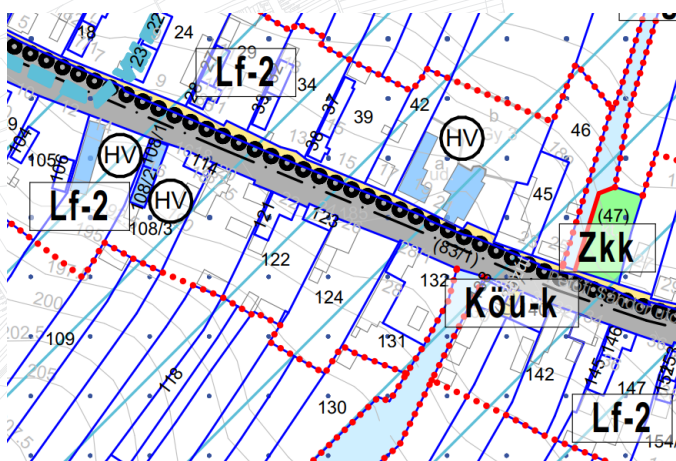
A helyi védelemmel érintett építmények esetében a településképi rendeletben foglalt szabályok értelmében kell eljárni és azokat alkalmazni.

Bármely az építményt érintő építési engedélyhez kötött, vagy nem kötött tevékenység végzése esetén megkezdeni és végezni, valamint a védett építmény rendeltetését megváltoztatni csak főépítési konzultációt követően lehet!

Fent: Hatályos szabályozási terv kivágata

Lent: Új szabályozási terv kivágata

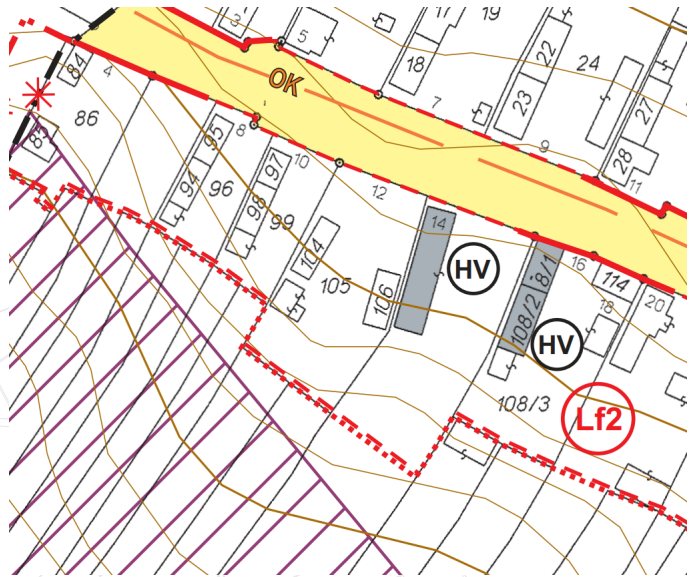
HV2 - LAKÓHÁZ

Az oldalhatáron álló lakóház telkét az Örökségvédelmi tanulmány készítésekor a hatályos településrendezési eszközök falusias lakó építési övezetbe sorolják. A legnagyobb építménymagassága maximum 4,5m míg az új településtervben ez épületmagasságra módosul és 5,0m-re változik. A telek további paraméterei nem változnak.

Az építési övezet paraméterei az új településterv készítése során összességében megengedőbbek, azonban ez negatív hatással nincs az építmény további felhasználására.

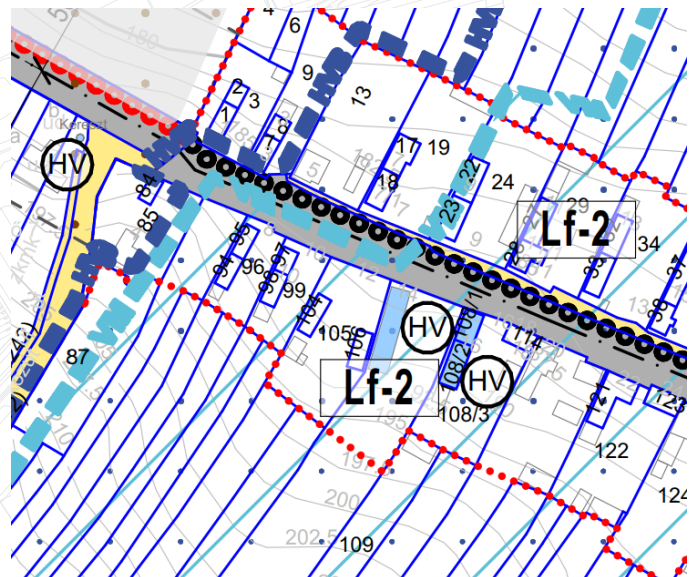
A helyi védelemmel érintett építmények esetében a településképi rendeletben foglalt szabályok értelmében kell eljárni és azokat alkalmazni.

Bármely az építményt érintő építési engedélyhez kötött, vagy nem kötött tevékenység végzése esetén megkezdeni és végezni, valamint a védett építmény rendeltetését megváltoztatni csak főépítési konzultációt követően lehet!

Fent: Hatályos szabályozási terv kivágata

Lent: Új szabályozási terv kivágata

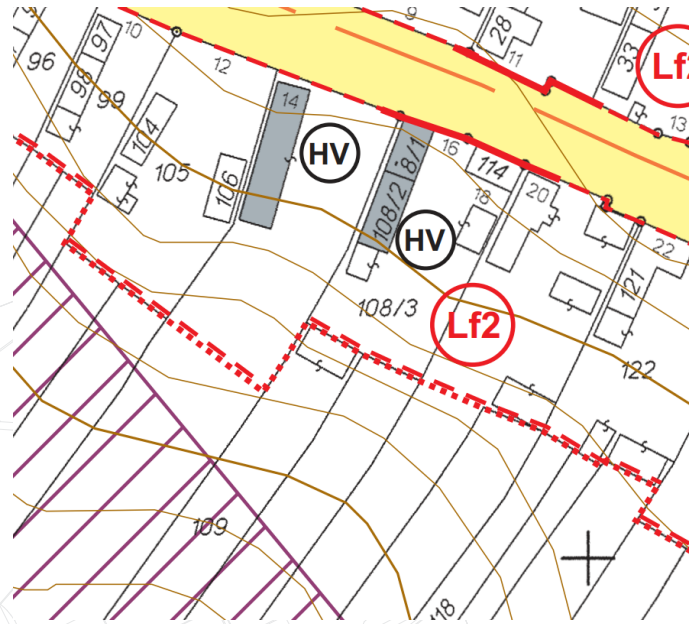
HV3 - LAKÓHÁZ

Az oldalhatáron álló lakóház telkét az Örökségvédelmi tanulmány készítésekor a hatályos településrendezési eszközök falusias lakó építési övezetbe sorolják. A legnagyobb építménymagassága maximum 4,5m míg az új településtervben ez épületmagasságra módosul és 5,0m-re változik. A telek további paraméterei nem változnak.

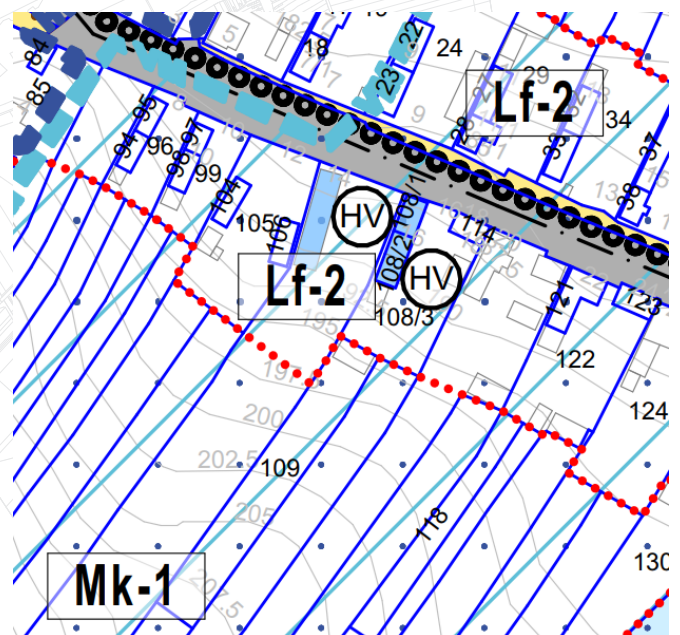
Az építési övezet paraméterei az új településterv készítése során összességében megengedőbbek, azonban ez negatív hatással nincs az építmény további felhasználására.

A helyi védelemmel érintett építmények esetében a településképi rendeletben foglalt szabályok értelmében kell eljárni és azokat alkalmazni.

Bármely az építményt érintő építési engedélyhez kötött, vagy nem kötött tevékenység végzése esetén megkezdeni és végezni, valamint a védett építmény rendeltetését megváltoztatni csak főépítési konzultációt követően lehet!

Fent: Hatályos szabályozási terv kivágata
Lent: Új szabályozási terv kivágata

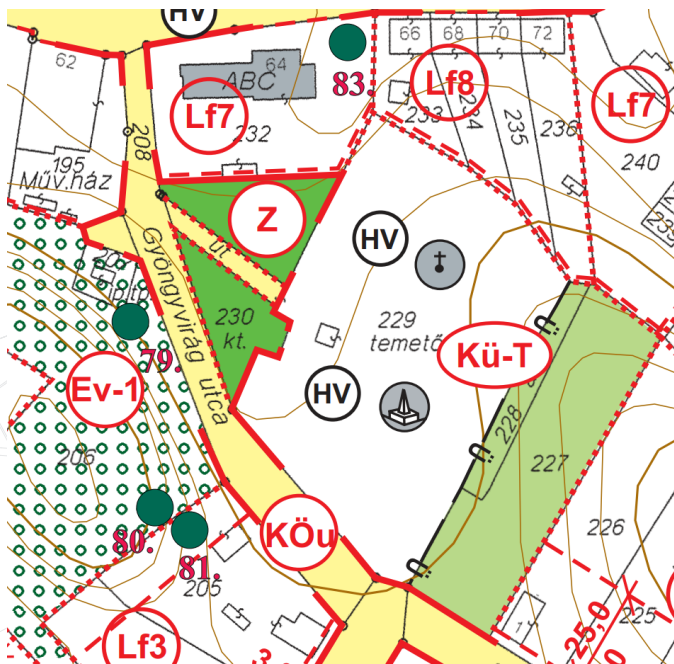
HV4 - TEMETŐI KERESZT, I., II. VH. EMLÉKMŰ

A két építmény telkét az Örökségvédelmi tanulmány készítésekor a hatályos településrendezési eszközök különleges temető építési övezetbe sorolják. A legnagyobb építménymagassága maximum 4,5m míg az új településtervben ez épületmagasságra módosul és 6,0m-re változik. A telek további paraméterei nem változnak.

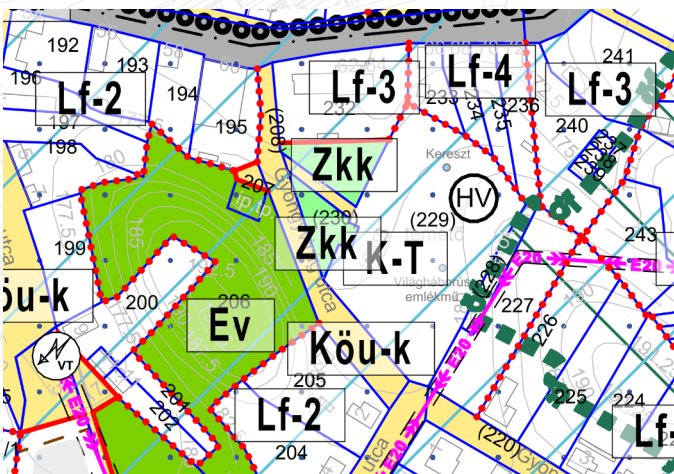
Az építési övezet paraméterei az új településterv készítése során összességében megengedőbbek, azonban ez negatív hatással nincs az építmények további felhasználására.

A helyi védelemmel érintett építmények esetében a településképi rendeletben foglalt szabályok értelmében kell eljárni és azokat alkalmazni.

Bármely az építményt érintő építési engedélyhez kötött, vagy nem kötött tevékenység végzése esetén megkezdeni és végezni, valamint a védett építmény rendeltetését megváltoztatni csak főépítész konzultációt követően lehet!

Fent: Hatályos szabályozási terv kivágata
Lent: Új szabályozási terv kivágata

HV5 - KERESZT

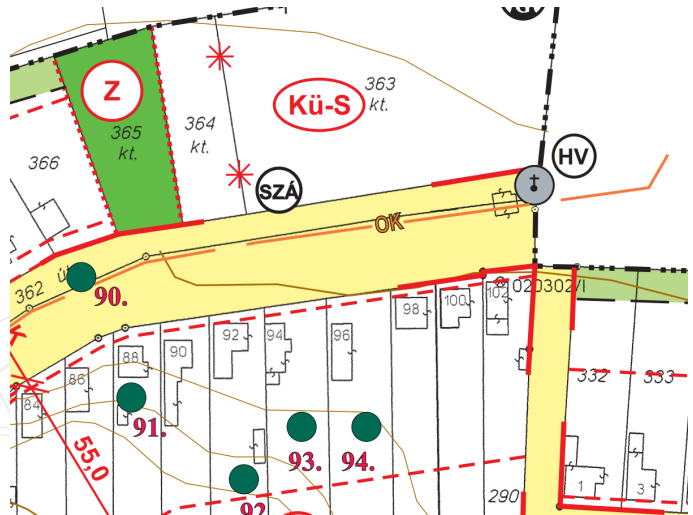
Az építmény telkét az Örökségvédelmi tanulmány készítésekor a hatályos településrendezési eszközök közötti közlekedési terület övezetébe sorolják.

Az övezet paraméterei a hatályos rendezési terv készítésekor hatályban lévő OTÉK szerint meghatározottak.

Az övezet paraméterei az új településterv készítése során definiálásra kerülnek, maximum 10% beépíthetőséggel és 5,0m épületmagassággal. Ez negatív hatással nincs az építmény további felhasználására.

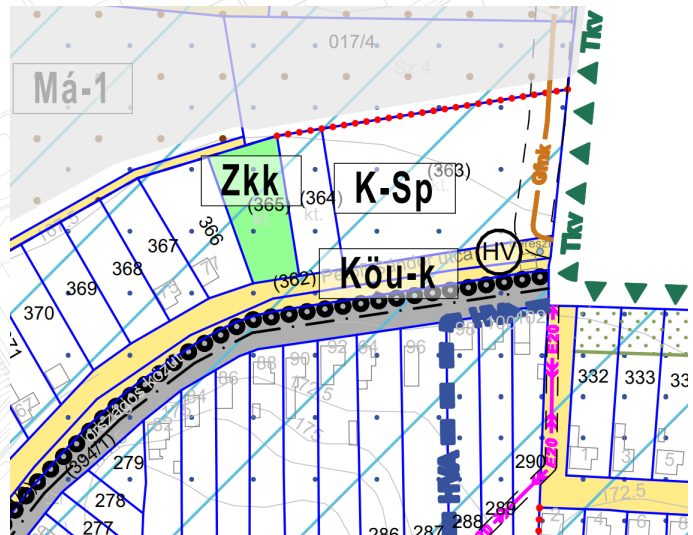
A helyi védelemmel érintett építmények esetében a településképi rendeletben foglalt szabályok értelmében kell eljárni és azokat alkalmazni.

Bármely az építményt érintő építési engedélyhez kötött, vagy nem kötött tevékenység végzése esetén megkezdeni és végezni, valamint a védett építmény rendeltetését megváltoztatni csak főépítési konzultációt követően lehet!

Fent: Hatályos szabályozási terv kivágata

Lent: Új szabályozási terv kivágata

HV6 - KERESZT

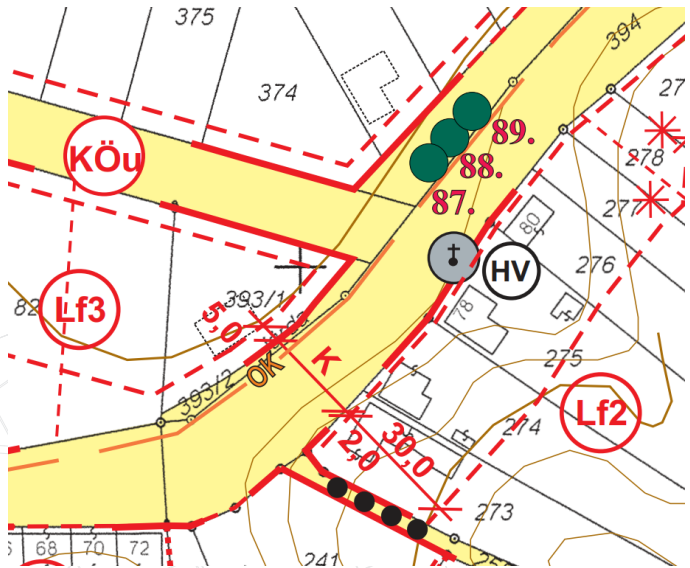
Az építmény telkét az Örökségvédelmi tanulmány készítésekor a hatályos településrendezési eszközök közötti közlekedési terület övezetébe sorolják.

Az övezet paraméterei a hatályos rendezési terv készítésekor hatályban lévő OTÉK szerint meghatározottak.

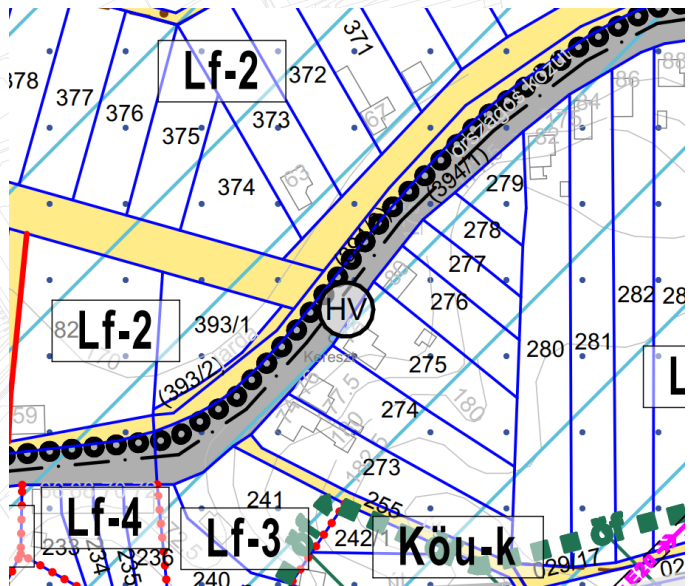
Az övezet paraméterei az új településterv készítése során definiálásra kerülnek, maximum 10% beépíthetőséggel és 5,0m épületmagassággal. Ez negatív hatással nincs az építmény további felhasználására.

A helyi védelemmel érintett építmények esetében a településképi rendeletben foglalt szabályok értelmében kell eljárni és azokat alkalmazni.

Bármely az építményt érintő építési engedélyhez kötött, vagy nem kötött tevékenység végzése esetén megkezdeni és végezni, valamint a védett építmény rendeltetését megváltoztatni csak főépítési konzultációt követően lehet!

Fent: Hatályos szabályozási terv kivágata
Lent: Új szabályozási terv kivágata

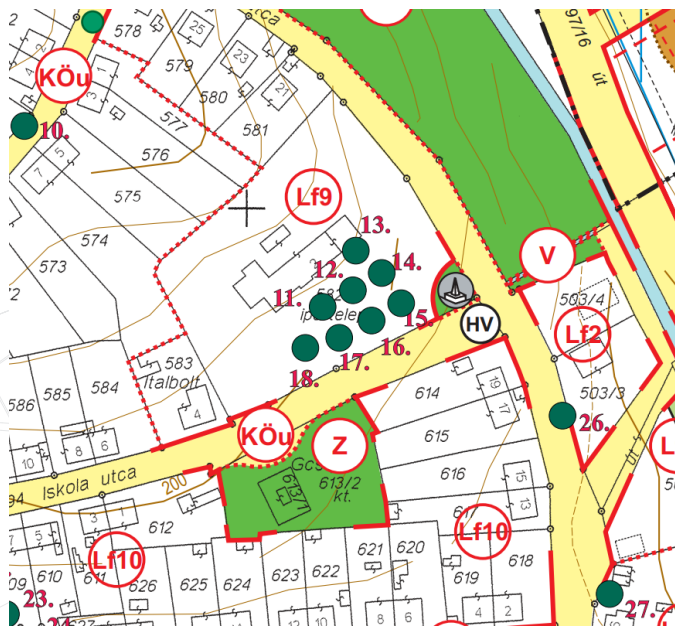
HV7 - SZENT BORBÁLA SZOBOR

Az építmény telkét az Örökségvédelmi tanulmány készítésekor a hatályos településrendezési eszközök zöldterület, közpark övezetébe sorolják. Az új településtervben az övezete közpark helyett közkertre változik.

Az övezet paraméterei az új településterv készítése során definiálásra kerülnek. A legkisebb zöldfelületi arány 60%, a beépíthetősége 3%, az épületmagassága 4,0m. A hatályos tervben a zöldfelületi arány 70%, a változás nincs negatív hatással az építmény további felhasználására.

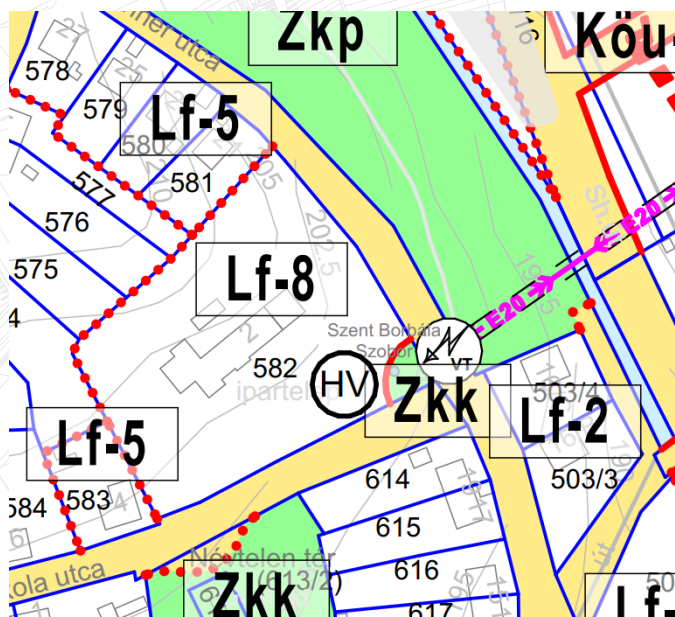
A helyi védelemmel érintett építmények esetében a településképi rendeletben foglalt szabályok értelmében kell eljárni és azokat alkalmazni.

Bármely az építményt érintő építési engedélyhez kötött, vagy nem kötött tevékenység végzése esetén megkezdeni és végezni, valamint a védett építmény rendeltetését megváltoztatni csak főépítési konzultációt követően lehet!

Fent: Hatályos szabályozási terv kivágata

Lent: Új szabályozási terv kivágata

HV8 - PINCE, PRÉSHÁZ

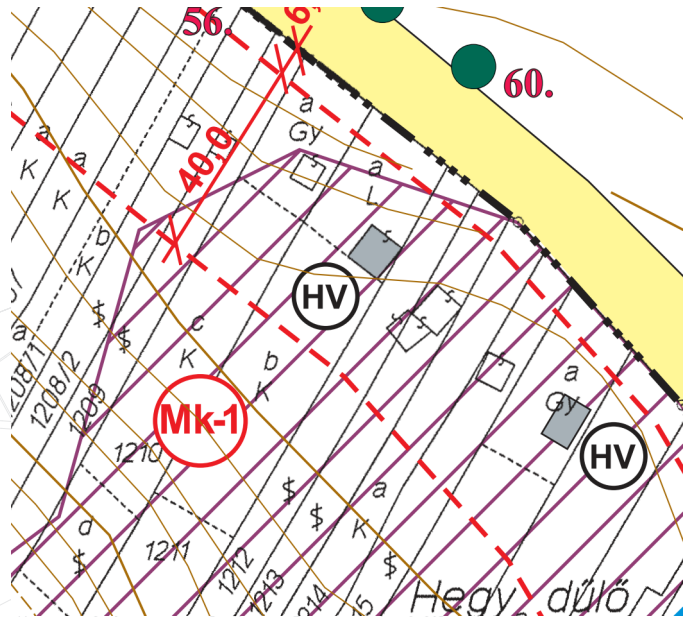
Az épület telkét az Örökségvédelmi tanulmány készítésekor a hatályos településrendezési eszközök kertés mezőgazdasági terület övezetébe sorolják. Az új településtervben az övezete nem változik.

Az övezeti paraméterek az új településtervben definiálásra kerülnek. legnagyobb építménymagassága maximum 5,0m, beépíthetősége 10%.

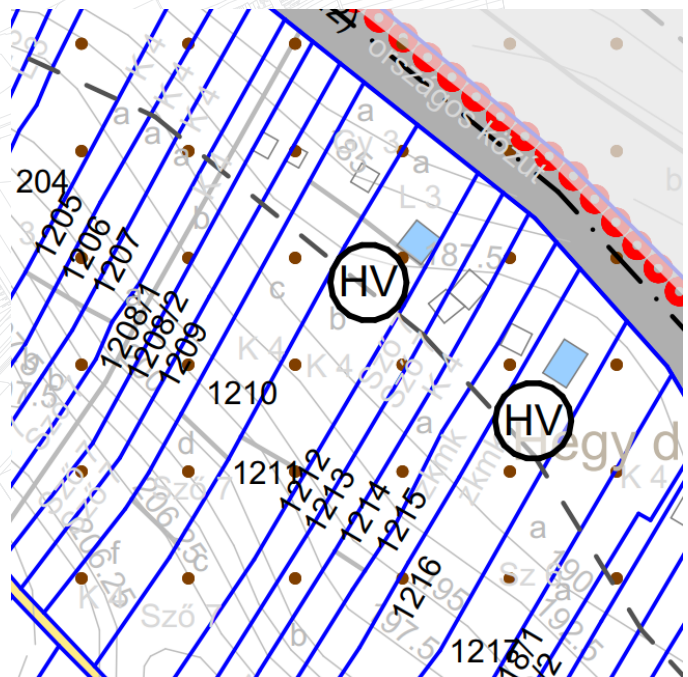
Az építési övezet paraméterei az új településterv készítése során nincsenek negatív hatással az építmények további felhasználására.

A helyi védelemmel érintett építmények esetében a településképi rendeletben foglalt szabályok értelmében kell eljárni és azokat alkalmazni.

Bármely az építményt érintő építési engedélyhez kötött, vagy nem kötött tevékenység végzése esetén megkezdeni és végezni, valamint a védett építmény rendeltetését megváltoztatni csak főépítési konzultációt követően lehet!

Fent: Hatályos szabályozási terv kivágata
Lent: Új szabályozási terv kivágata

HV9 - PINCE, PRÉSHÁZ

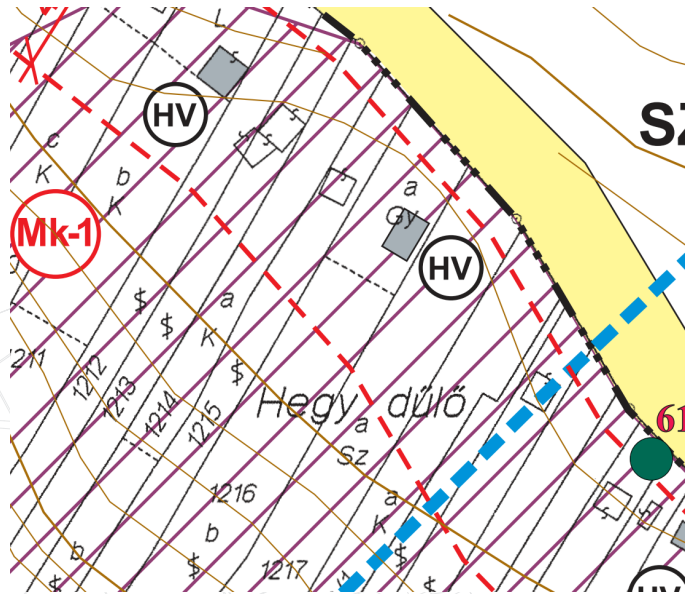
Az épület telkét az Örökségvédelmi tanulmány készítésekor a hatályos településrendezési eszközök kertés mezőgazdasági terület övezetébe sorolják. Az új településtervben az övezete nem változik.

Az övezeti paraméterek az új településtervben definiálásra kerülnek. legnagyobb építménymagassága maximum 5,0m, beépíthetősége 10%.

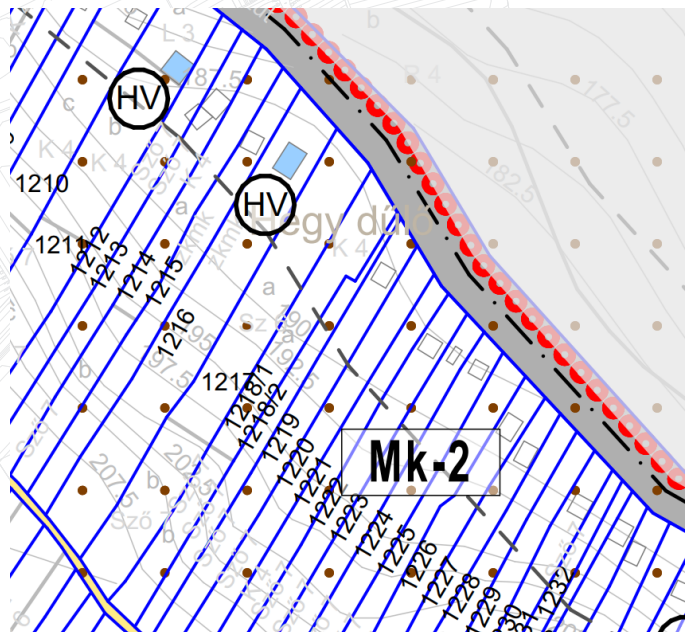
Az építési övezet paraméterei az új településterv készítése során nincsenek negatív hatással az építmények további felhasználására.

A helyi védelemmel érintett építmények esetében a településképi rendeletben foglalt szabályok értelmében kell eljárni és azokat alkalmazni.

Bármely az építményt érintő építési engedélyhez kötött, vagy nem kötött tevékenység végzése esetén megkezdeni és végezni, valamint a védett építmény rendeltetését megváltoztatni csak főépítési konzultációt követően lehet!

Fent: Hatályos szabályozási terv kivágata
Lent: Új szabályozási terv kivágata

HV10 - PINCE, PRÉSHÁZ

Az épület telkét az Örökségvédelmi tanulmány készítésekor a hatályos településrendezési eszközök kertés mezőgazdasági terület övezetébe sorolják. Az új településtervben az övezete nem változik.

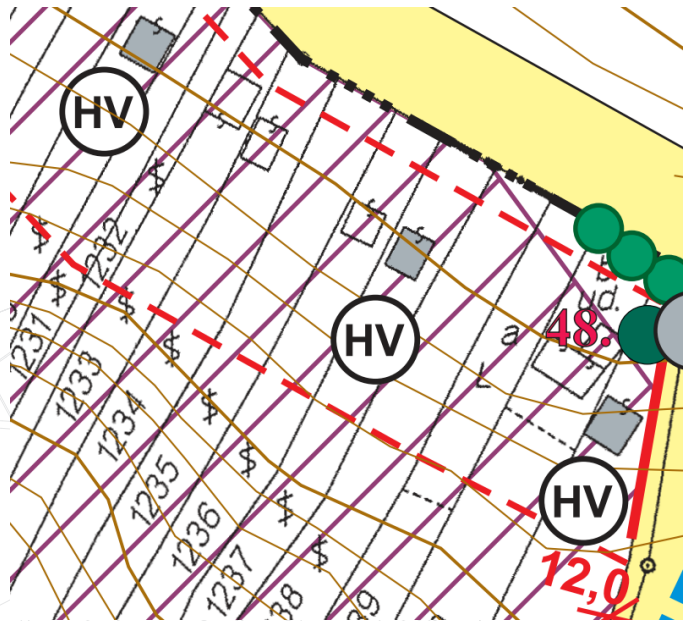
Az övezet paraméterei a hatályos rendezési terv készítésekor hatályban lévő OTÉK szerint meghatározottak.

Az övezeti paraméterek az új településtervben definiálásra kerülnek. legnagyobb építménymagassága maximum 5,0m, beépíthetősége 10%.

Az építési övezet paraméterei az új településterv készítése során nincsenek negatív hatással az építmények további felhasználására.

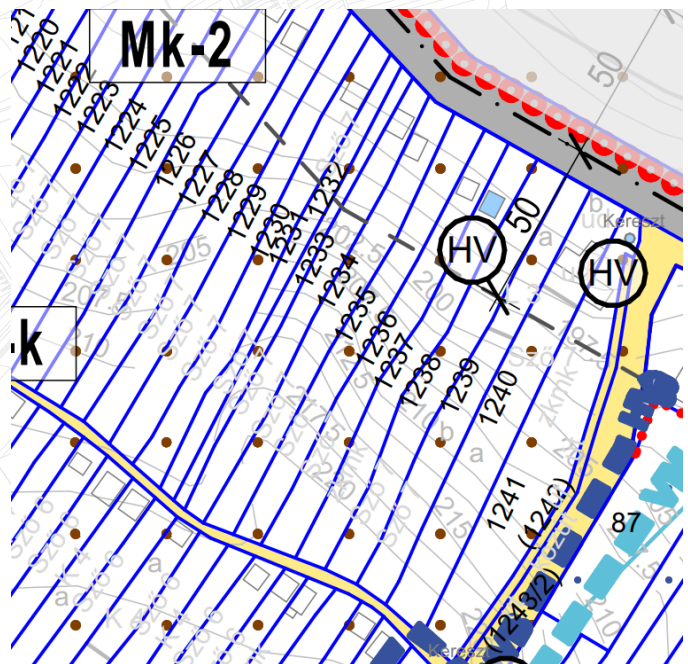
A helyi védelemmel érintett építmények esetében a településképi rendeletben foglalt szabályok értelmében kell eljárni és azokat alkalmazni.

Bármely az építményt érintő építési engedélyhez kötött, vagy nem kötött tevékenység végzése esetén megkezdeni és végezni, valamint a védett építmény rendeltetését megváltoztatni csak főépítési konzultációt követően lehet!

Fent: Hatályos szabályozási terv kivágata

Lent: Új szabályozási terv kivágata

HV11 - KERESZT

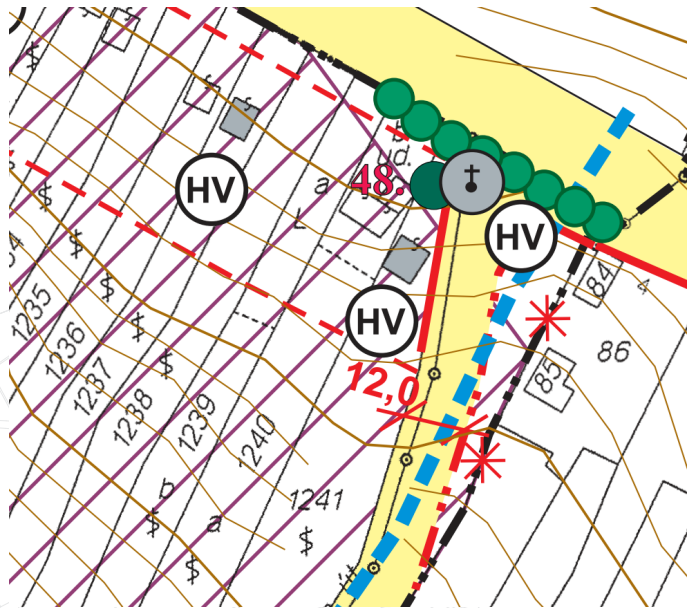
Az építmény telkét az Örökségvédelmi tanulmány készítésekor a hatályos településrendezési eszközök közötti közlekedési terület övezetébe sorolják.

Az övezet paraméterei a hatályos rendezési terv készítésekor hatályban lévő OTÉK szerint meghatározottak.

Az övezet paraméterei az új településterv készítése során definiálásra kerülnek, maximum 10% beépíthetőséggel és 5,0m épületmagassággal. Ez negatív hatással nincs az építmény további felhasználására.

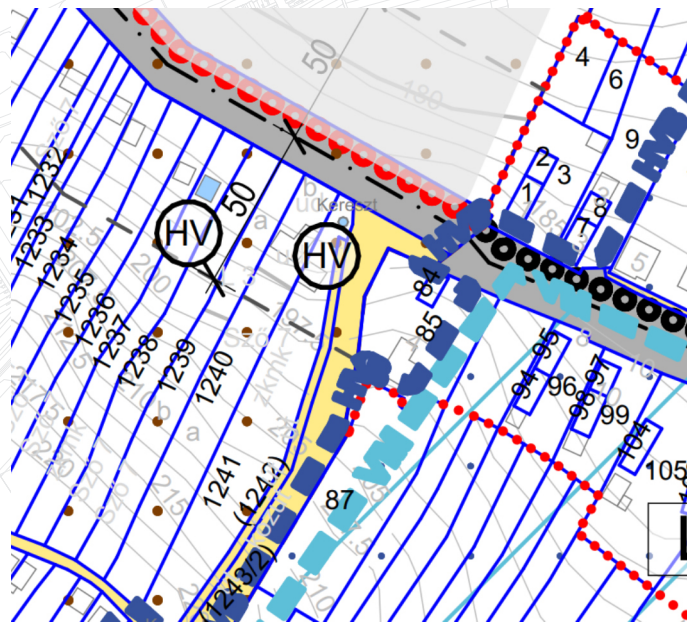
A helyi védelemmel érintett építmények esetében a településképi rendeletben foglalt szabályok értelmében kell eljárni és azokat alkalmazni.

Bármely az építményt érintő építési engedélyhez kötött, vagy nem kötött tevékenység végzése esetén megkezdeni és végezni, valamint a védett építmény rendeltetését megváltoztatni csak főépítési konzultációt követően lehet!

Fent: Hatályos szabályozási terv kivágata

Lent: Új szabályozási terv kivágata

HV12 - KERESZT

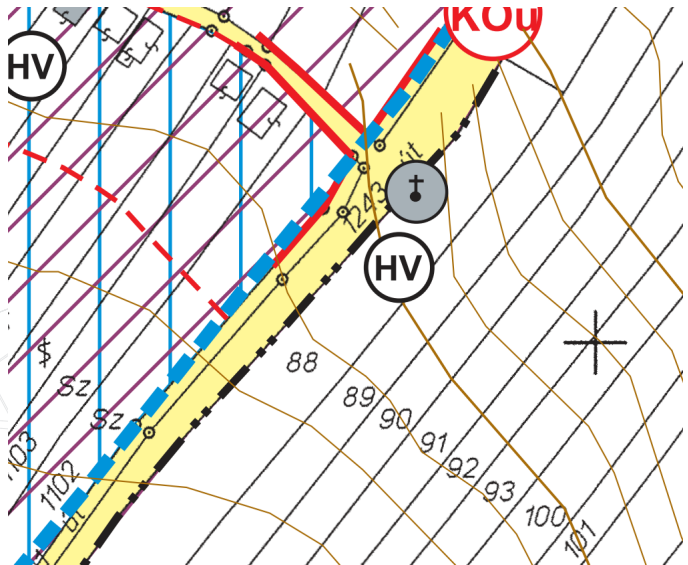
Az építmény telkét az Örökségvédelmi tanulmány készítésekor a hatályos településrendezési eszközök közötti közlekedési terület övezetébe sorolják.

Az övezet paraméterei a hatályos rendezési terv készítésekor hatályban lévő OTÉK szerint meghatározottak.

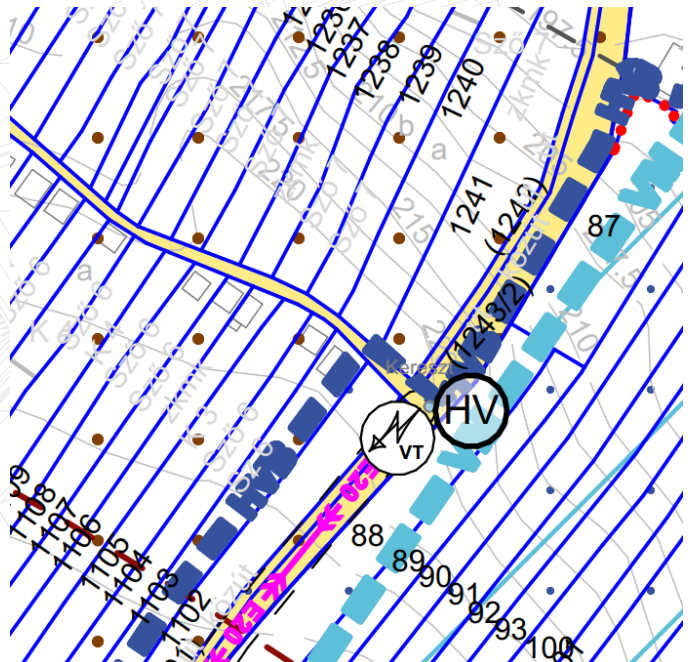
Az övezet paraméterei az új településterv készítése során definiálásra kerülnek, maximum 10% beépíthetőséggel és 5,0m épületmagassággal. Ez negatív hatással nincs az építmény további felhasználására.

A helyi védelemmel érintett építmények esetében a településképi rendeletben foglalt szabályok értelmében kell eljárni és azokat alkalmazni.

Bármely az építményt érintő építési engedélyhez kötött, vagy nem kötött tevékenység végzése esetén megkezdeni és végezni, valamint a védett építmény rendeltetését megváltoztatni csak főépítési konzultációt követően lehet!

Fent: Hatályos szabályozási terv kivágata
Lent: Új szabályozási terv kivágata

HV13 - KERESZT

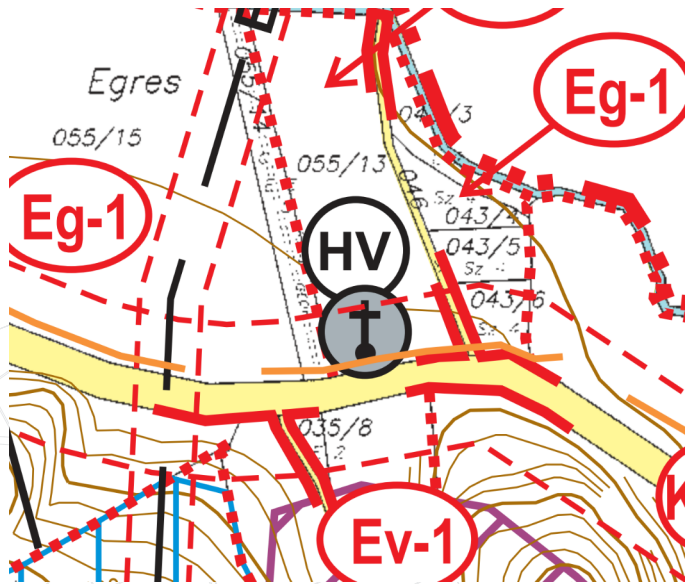
Az építmény telkét az Örökségvédelmi tanulmány készítésekor a hatályos településrendezési eszközök általános mezőgazdasági terület övezetébe sorolják.

Az övezet paraméterei a hatályos rendezési terv készítésekor hatályban lévő OTÉK szerint meghatározottak.

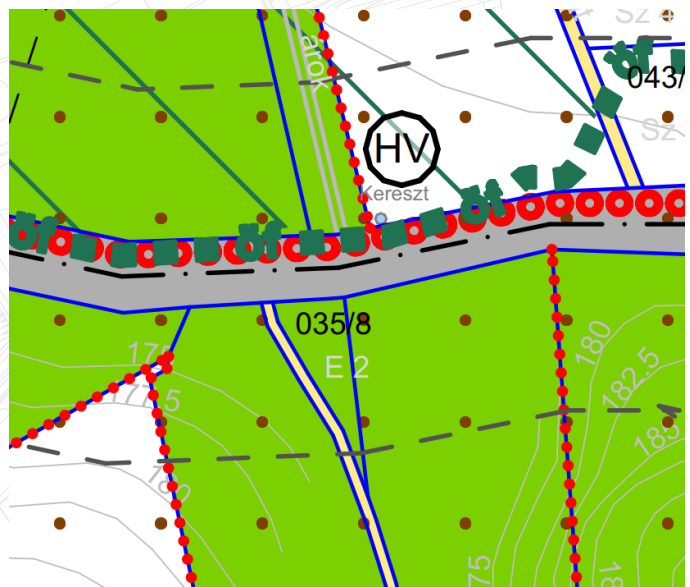
Az övezet paraméterei az új településterv készítése során definiálásra kerülnek, maximum 6% beépíthetőséggel és 6,0m épületmagassággal. Ez negatív hatással nincs az építmény további felhasználására.

A helyi védelemmel érintett építmények esetében a településképi rendeletben foglalt szabályok értelmében kell eljárni és azokat alkalmazni.

Bármely az építményt érintő építési engedélyhez kötött, vagy nem kötött tevékenység végzése esetén megkezdeni és végezni, valamint a védett építmény rendeltetését megváltoztatni csak főépítési konzultációt követően lehet!

Fent: Hatályos szabályozási terv kivágata
Lent: Új szabályozási terv kivágata

HV14 - ELHURCOLT BÁNYÁSZOK EMLÉKMŰE

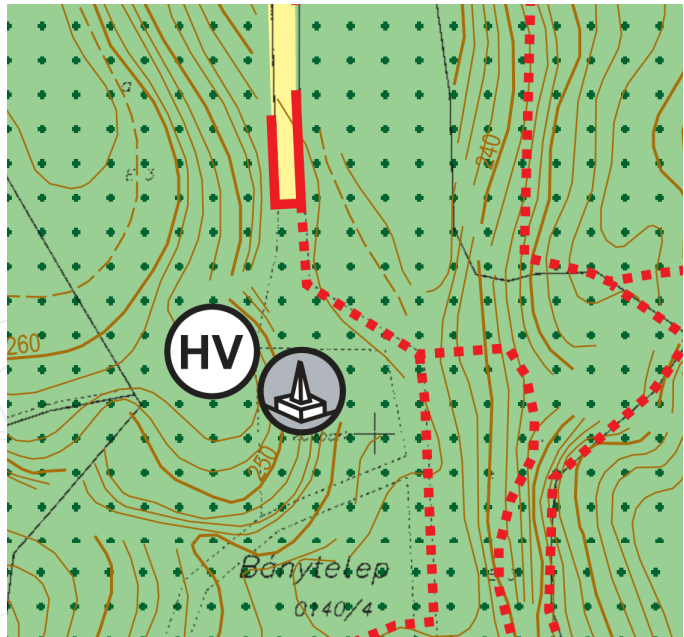
Az építmény telkét az Örökségvédelmi tanulmány készítésekor a hatályos településrendezési eszközök általános mezőgazdasági terület övezetébe sorolják.

Az övezet paraméterei a hatályos rendezési terv készítésekor hatályban lévő OTÉK szerint meghatározottak.

Az övezet paraméterei az új településterv készítése során definiálásra kerülnek, maximum 6% beépíthetőséggel és 6,0m épületmagassággal. Ez negatív hatással nincs az építmény további felhasználására.

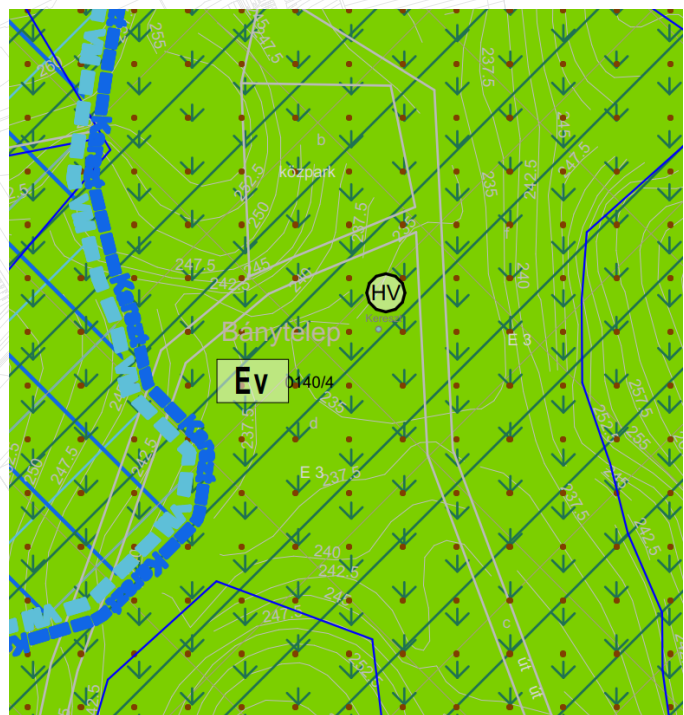
A helyi védelemmel érintett építmények esetében a településképi rendeletben foglalt szabályok értelmében kell eljárni és azokat alkalmazni.

Bármely az építményt érintő építési engedélyhez kötött, vagy nem kötött tevékenység végzése esetén megkezdeni és végezni, valamint a védett építmény rendeltetését megváltoztatni csak főépítési konzultációt követően lehet!

Fent: Hatályos szabályozási terv kivágata

Lent: Új szabályozási terv kivágata

1 A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

Balinka községben településfejlesztési tervében meghatározott fejlesztési célok lehetőséget adnak arra, hogy a település fejlődéséhez szükséges anyagi források akár pályázati forrásból is elérhetővé, lehívhatóvá váljanak. A fenntartható területi rendszer kiköti, hogy a település helyi természeti és épített környezetét nem veszélyeztethetik gazdasági folyamatok.

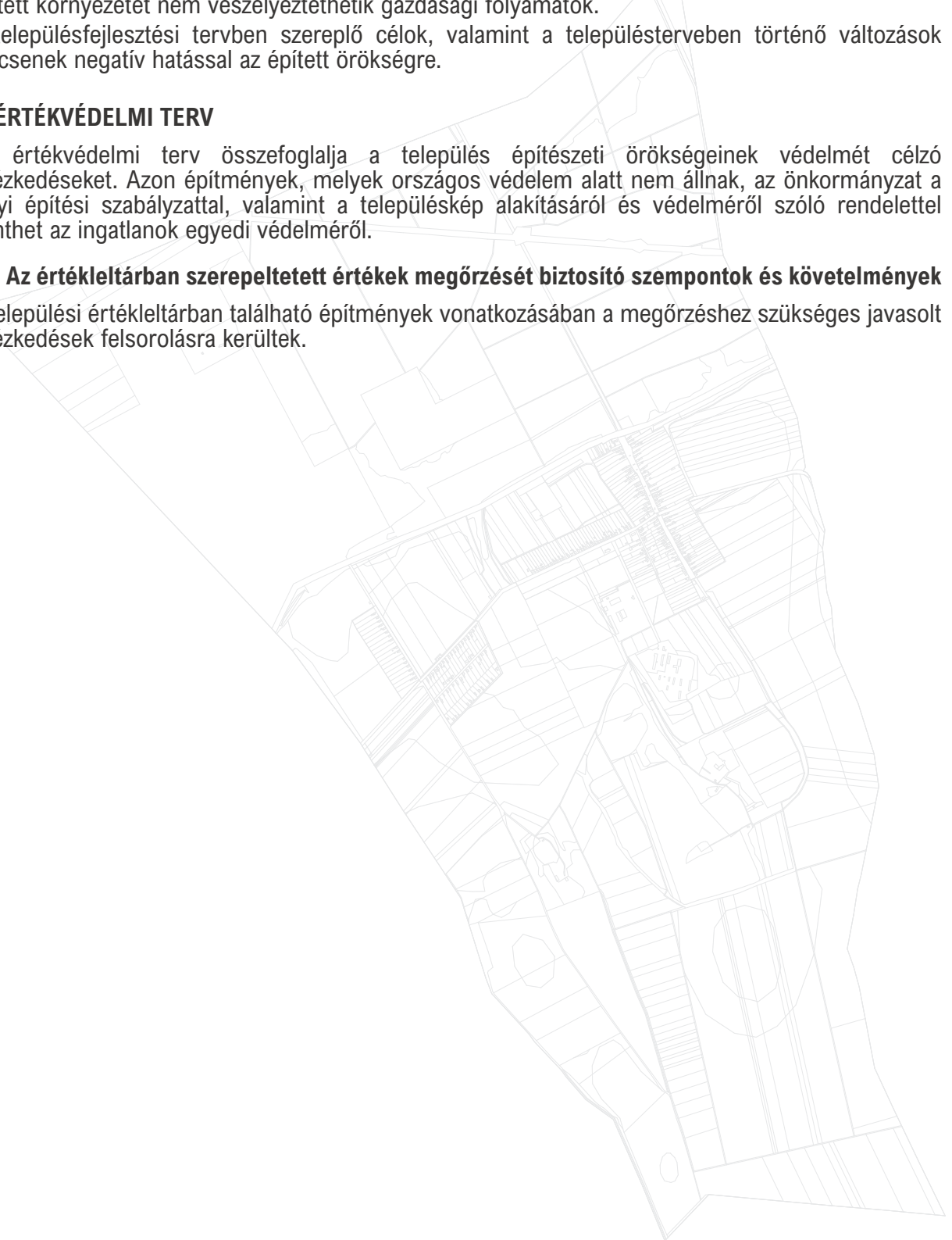
A településfejlesztési tervben szereplő célok, valamint a településterveben történő változások nincsenek negatív hatással az épített örökségre.

3. ÉRTÉKVÉDELMI TERV

Az értékvédelmi terv összefoglalja a település építészeti örökségeinek védelmét célzó intézkedéseket. Azon építmények, melyek országos védelem alatt nem állnak, az önkormányzat a helyi építési szabályzattal, valamint a településkép alakításáról és védelméről szóló rendelettel dönthet az ingatlanok egyedi védelméről.

3.1 Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

A települési értékleltárban található építmények vonatkozásában a megőrzéshez szükséges javasolt intézkedések felsorolásra kerültek.

BALINKA KÖZSÉG
TELEPÜLÉSI ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

RÉGÉSZETI MUNKARÉSZ

2023. ÁPRILIS

készítette: dr. Szücsi Frigyes

Tartalom

1. Örökségvédelmi vizsgálat
  - 1.1. A település történeti leírása
  - 1.2. A település régészeti örökségének felmérése
    - 1.2.1. Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarészének forrásai
    - 1.2.2. Jogszabályi környezet
    - 1.2.3. Régészeti lelőhelyek
2. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése
  - 2.1. A területfelhasználási változások ismertetése
  - 2.2. A változások hatásai a régészeti örökségre
    - 2.2.1. Új beépítésre szánt terület
    - 2.2.2. Beépítésről szánt területből beépítésre szánt területek
    - 2.2.3. Beépítésre nem szánt területek
3. Értékvédelmi terv (régészet)
  - 3.1. Teendők nyilvántartott régészeti lelőhelyen belül tervezett, földmunkával járó beruházás esetén
  - 3.2. Teendők váratlanul (régészeti feltáráson kívül, illetve régészeti lelőhelyen kívül) előkerült régészeti emlék vagy lelet esetén
4. Összefoglalás

1. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

1.1. A TELEPÜLÉS TÖRTÉNETI LEÍRÁSA

A települést 1193-ban *Boincan*ak nevezték, amikor III. Béla király a település területének egy részét a keresztes lovagok fehérvári konventjéhez tartozó Szent István egyháznak adta. Előtte a teljes területe királyi tulajdonként a fehérvári királyi vár tulajdonába tartozhatott. A település másik része a 13. század elején kerülhetett a Csák nemzetség tulajdonába, majd 1230-ban a király visszavette. II. András király 1232. évi oklevele viszont arról tanúskodik, hogy a *Boyanka* néven említett településen visszakapta földbirtokait a Csák nemzetség. A települést 1275-ben *Boyankanak*, 1434-ben és 1489-ben *Bayonkanak*, 1465-ben *Baysonkának*, 1492-ben és 1543-ban *Baynkanak*, 1650-ben *Bayinkanak*, 1692-ben *Balinkaynak*, 1696-ban Balikának vagy Palikának, 1698-ban *Baynkanak*, majd 1755-től Balinkának hívják. A falu templomának középkori említését nem ismerjük. Az 1950-es balinkai egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint Balinkán elsőként egy fatemplom állt 1776-ig. A bizonytalan adat az egyetlen Fejér vármegyei középkori fatemplomra is utalhat, de valószínűbbnek tűnik, hogy 18. században épített fatemplomra vonatkozik.

1543-ban Szentágotai Literátus Lázár adószedő Balinkán 10 portát, 1 bírót és 5 szegényt írt össze. A török korban, már a 16. század második felében pusztulásnak indult a falu, 1613-ra már csak 3 jobbágy maradt, 1653-ban pedig a portális összeírás szerint teljesen lakatlan pusztá.

Székesfehérvár 1688-as visszafoglalása után a balinkai erdőt is felhasználták a város lakói épületfának. Az 1755-ös uradalmi összeírásból az következik, hogy a pusztának lakossága még mindig nem volt. 1757-ben szerződik Gróf Eszterházy Gábor, a tatai uradalom birtokosa 24 német telepessel, hogy Balinkán téglaházakat, kocsmát, mészárszéket és malmot építenek. A falu tulajdonosa azonban az Amadé család volt. 1768-ra már 21 telkes jobbágyra, 12 házas, 10 házatlan zsellérré gyarapodott a helység lakossága. Egy 1776. évi feljegyzés szerint a lélekszám 292 fő. A II. József-féle 1784–1787 közötti népszámlálás szerint 39 házban 329 fő lakta a falut. 1784-ben már állt a Szent Vendel tiszteletére emelt templomuk, amit az 1782–1785 között készült első katonai felmérésen is jelölnek (1. ábra).

1. ábra: Balinka, Eszény, Mecsér és Gyón az első katonai felmérésen (1782–85)

1800-ban Amadé Antal eladta Balinkát a Bajzáthoknak, akiknek a földesurasága a feudális kor végéig tartott. Egy 1825-ös egyházi feljegyzés 420 főre becsülte a lélekszámot, 1830-ban 492 lelket írtak össze. Ezt követően némi csökkenés tapasztalható a lakosságban, az 1838. évi

katonai összeírás csak 402 főről tud, 1851-ből is csak 436 lakosról van adat. A község lakossága szinte teljes egészében németekből állt. Mecser és Gyón-pusztát a Bach-korban, 1856-ban csatolták Balinkához, illetve a század végén már Bálinkához számították Eszeny-pusztát is. A puszták odacsatolásának következtében a lakosság vegyes nemzetiségűvé vált (csak 1930-ra kerül a magyarság többségbe. 1872-ben Balinkát az isztiméri körjegyzőséghez tartozó kisközségként szervezték. A lakosság létszáma a 19. század második felében kezdett ismét emelkedni: 1869-ben 587 fő, 1890-ben 630 fő.

A Mecser elnevezés 1465-ben jelent meg Mecher alakban, később olykor Metsér alakban fordult elő. Aranyiné Magyar Zsuzsanna és Degré Alajos 1979-ben még úgy fogalmazott, hogy „*lehetséges, hogy a középkorban templomos falu volt*”, Stibrányi Máté régész azonban doktori értekezésében hitelt érdemlően érvelt amellett, hogy a balinkai bányatelepen 1951-ben elpusztított kőépület és temető a középkori Mecser temploma és körülötte elhelyezkedő temetője volt. A középkori Mecser falu a középkori Balinkához hasonlóan a török korban, a 16. században pusztult el. Az első katonai felmérésen (1782–85) Pusztá Mecser néven ábrázolták (1. ábra).

Eszeny első említését 1416-ból ismerjük Ezen alakban. Később Eszin és Essen alakban is írták. A település nevét az ómagyar Eszén személynévből eredeztetik. Mátyás király 1458-as oklevelében említett Ezen-i (Eszényi) László királyi ember a családnevét már a faluról vette. Ugyancsak a török háborúk során pusztult és néptelenedett el. Az első katonai felmérésen (1782–85) *Pusztá Esziny* néven tüntették fel (1. ábra), a leírásban csak egy malmot és egy kocsmát említettek, de az 1784–1787 közötti népszámlálás szerint 24 fő lakott a pusztán. A lélekszám 1850-re emelkedett 33 főre.

Gyón a középkorban falu és templomos hely volt, de a középkori falu és temploma ma Bakonycsernye közigazgatási területére esik. Nevét 1302-ben és 1424-ben *Guonnak*, 1484-ben és 1494-ben *Gywnnak*, 1553-ben *Ghyonnak*, 1782-ben *Junnak*, 1851-ben *Jánnak* írták. A fentebb említett középkori eredetű településekhez hasonlóan Gyón is a török korban, a 16. században pusztult el. A 18. században válik ismét lakottá, az 1784–1787-es népszámlálás során 23 lakost írtak össze. Az első katonai felmérés (1782–1785) már különbséget tett Nagygyón (*Pusztá Ober Jun*) és Kisgyón (*Pusztá Klein Jun*) között (1. ábra).

Ubold-pusztá csak 1913-ban tűnt fel új külterületként.

Felhasznált irodalom

Aranyiné Magyar Zsuzsanna – Degré Alajos: Balinka (Mecser, Eszény, Gyón). Fejér Megyei Történeti Évkönyv 13 (1979) 347–408.

Stibrányi Máté: *Fejér megye középkori templomos helyei*. Doktori disszertáció, ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola, Budapest 2015. II. [16. oldal]

1.2. A TELEPÜLÉS RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉGÉNEK FELMÉRÉSE

1.2.1. Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarészének forrásai

A régészeti munkarész a közhiteles lelőhelynyilvántartásra, a Szent István Király Múzeum által hatástanulmányhoz kapcsolódóan 2023. március 20. napján elvégzett terepbejárás eredményeire, térképészeti adatgyűjtésre, a Szent István Király Múzeum adattárában Balinka településhez fellelhető régészeti jelentésekre, dokumentációkra, továbbá szakirodalmi adatokra támaszkodik.

1.2.2. Jogszabályi környezet

A kulturális örökség a nemzet egészének közös szellemi értékeit hordozza, ezért megóvása mindenkinek kötelessége. Tilos a kulturális örökség elemeinek veszélyeztetése, megrongálása, megsemmisítése, meghamisítása, hamisítása (Kötv. 4. § (1)).

A régészeti lelőhelyek a 2001. évi LXIV. törvény (továbbiakban: Kötv.) 11. § (2) bekezdése alapján általános védelem alatt állnak. A kulturális örökség védelme érdekében a köz- és magáncélú fejlesztéseket – így különösen a terület- és településfejlesztés, terület- és településrendezés, környezet-, természet- és tájvédelem és az ezzel kapcsolatos beruházások tervezését – e védelemmel összhangban kell elvégezni (Kötv. 3. §).

Örökségvédelemmel, régészeti lelőhelyek védelmével kapcsolatos alapvető jogszabályok jegyzéke:

- 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökségvédelemről (Kötv.),
- 1997. évi CXL. törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről,
- 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról,
- 191/2001 (X. 18.) Korm. rendelet az örökségvédelmi bírságról,
- 439/2013 (XI. 20.) Korm. rendelet a régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről.

A régészeti érintettségű területek Kötv. által meghatározott három fő típusa:

- Régészeti lelőhely

A régészeti lelőhely olyan földrajzilag körülhatárolható terület, amelyen a régészeti örökség elemei történeti összefüggéseikben található (Kötv. 7. § (35)). A régészeti lelőhelyeket – a fenntartható használat elvének figyelembevételével – csak olyan mértékben lehet igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak (Kötv. 9. §). A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni (Kötv. 10. § (1)). A régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük (Kötv. 10. § (2)). Az előbbieket szellemében a földmunkával járó beruházásokkal a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket lehetőség szerint el kell kerülni (Kötv. 19. § (1)). Amennyiben erre nincs mód, a régészeti örökség elemei eredeti helyzetükből csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el (Kötv. 19.§ (2)). A régészeti feltárások költségeit – a mentő feltárás kivételével – annak kell fedeznie, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált (Kötv. 19. § (3)).

- Fokozottan védett, vagy kiemelten védett régészeti lelőhely

A kiemelkedő történeti és kulturális jelentőségű nyilvántartott lelőhelyeket kell jogszabályban védetté nyilvánítani (Kötv. 12. §). A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeket kiemelten vagy fokozottan védett régészeti lelőhely kategóriába kell sorolni (Kötv. 13. § (3)). Kiemelten védett az

a lelőhely, mely kivételes tudományos jelentőséggel, és nemzetközi vagy országos szempontból kiemelkedő fontossággal bír. Fokozottan védett az a régészeti lelőhely, melynek tudományos jelentősége megállapítható, és egy nagyobb tájegységre nézve kiemelkedő fontossággal bír (Kötv. 13. § (4)). A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeken nem lehet olyan tevékenységet folytatni, amely a lelőhelynek akár részleges állapotromlását eredményezheti (Kötv. 13. § (1)).

- Régészeti érdekű terület

Régészeti érdekű területnek minősül valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető (Kötv. 7. § 29. pont). Régészeti érdekű területen fokozott figyelemmel és óvatossággal kell eljárni minden földmunkával járó beruházás esetén. Amennyiben bármilyen beruházás során régészeti emlék, lelet vagy annak tűnő tárgya kerül elő, a felfedező, a tevékenység felelős vezetője, az ingatlan tulajdonosa, az építető vagy a kivitelező köteles az általa folytatott tevékenységet abbahagyni, majd a jegyző útján a hatóságnak azt haladéktalanul bejelenteni, amely arról haladéktalanul tájékoztatja a mentő feltárás elvégzésére jogosult intézményt (Kötv. 24. § (2)). A feltárással jogosult intézmény köteles a mentő feltárást haladéktalanul megkezdeni, és folyamatosan – az elvárható ütemben – végezni, az előkerült régészeti leletet ideiglenesen elhelyezni (Kötv. 24. § (3)). A mentő feltárás során felmerülő költségeket a feltárással jogosult intézmény viseli.

Az örökségvédelmi hatástanulmány

Örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni a település településfejlesztési tervének kidolgozása során. Ha a településfejlesztési terv készítésekor nem készült, vagy a rendezés alá vont területre nincs örökségvédelmi hatástanulmány, vagy van, de az tíz évnél régebbi, akkor azt a rendezés alá vont területre el kell készíteni (Kötv. 85/A. § (1)). Az örökségvédelmi hatástanulmányban megfogalmazott értékvédelmi terv szerint kell meghatározni az örökségvédelemmel érintett területekre vonatkozó településfejlesztési és településrendezési terveket (Kötv. 85/A. § (2)). Az örökségvédelmi hatástanulmányt a Kötv. 85/A. §-ában meghatározott esetekben a településfejlesztési terv vagy a településrendezési terv megalapozó vizsgálata keretében, települési örökségvédelmi hatástanulmányként (a továbbiakban: települési örökségvédelmi hatástanulmány) a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet (továbbiakban: Korm. rendelet) 14. melléklete szerinti tartalommal a Korm. rendelet (2) bekezdés a)-c) pontja alapján kell elkészíteni. Az települési örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakterületi munkarésze a 14. mellékletben meghatározott tartalmi elemek közül a régészeti örökség tárgykörével foglalkozó tartalmi elemek összessége (Korm. rendelet 83. § (3)).

A települési örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséről a településfejlesztési terv vagy a településrendezési terv és a településképi rendelet készítettője köteles gondoskodni (Korm. rendelet 84. § (1)). Az örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésére jogosult az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakterületi munkarésze vonatkozásában a régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről szóló kormányrendelet szerint régészeti területen szakértői tevékenység végzésére jogosult szakértő, valamint a helyi építési szabályzat kidolgozása során a gyűjtőterületén érintett régészeti gyűjtőkörrel rendelkező múzeum, amely az újonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület terepbejárását térítésmentesen, 60 feltárással alkalmas nap alatt végzi el (Korm. rendelet 84. § (2) a)-b) pontjai). A terepbejárás a Kötv. 7. § 30. értelmű rendelkezése alapján régészeti feltárással minősül. A Kötv. 20. § (4) bekezdés h) pontja alapján régészeti feltárással jogosult a régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről szóló kormányrendelet szerint régészeti területen szakértői tevékenység végzésére jogosult szakértő kizárólag az örökségvédelmi hatástanulmányok

készítéséhez végzett terepbejárás és műszeres lelőhely- és leletfelderítés esetén. A terepbejárás a Kötv. 7. § 41. értelmező rendelkezése alapján olyan felszínen végzett kutatás, adatgyűjtés és kiértékelő dokumentálás, amely a régészeti örökség nem ismert elemének felfedezésére vagy a régészeti lelőhely állapotának ellenőrzésére, illetve azonosítására irányul, függetlenül attól, hogy együtt jár-e a leletek összegyűjtésével vagy sem.

A Korm. rendelet 5. § (1) bekezdése szerint régészeti lelőhely központi, közhiteles nyilvántartásba vételét feltárássra jogosult intézmény vagy a hatóság, továbbá örökségvédelmi hatástanulmány készítése esetén örökségvédelmi szakértő kezdeményezheti a 2. mellékletben meghatározott adattartalmú lelőhely-bejelentő adatlap benyújtásával a nyilvántartást vezető hatóságnál.

1.2.3. Régészeti lelőhelyek

Balinka község közigazgatási területén a hatástanulmány írása idején 7 nyilvántartott – *ex lege* általános védettség alatt álló – régészeti lelőhely szerepelt a közhiteles nyilvántartásban (2. ábra, 1. táblázat), de a hatástanulmányhoz kapcsolódó adatgyűjtés és terepbejárás segítségével sikerült tisztázni, hogy a 7-ből az egyik (a 21587 azonosítójú Acsai-tanya) lelőhely valójában Bodajk közigazgatási területén található, így csak 6 balinkai régészeti lelőhellyel számolhatunk. Ezek közül egy sem fokozottan vagy kiemelten védett.

<i>Lelőhely azonosító</i>	<i>Lelőhely neve</i>	<i>Lelőhelyjellege</i>	<i>Lelőhelykora</i>	<i>Helyrajzszámok</i>
21588	Mecsérpuszta	temető	késő avar kor	0103/10, 672, 669/5, 669/4, 670, 669/6, 669/7, 671, 669/2, 674, 673, 0111/1
67859	Mecsér, Nyárfa utcától északra	telepnyom (felszíni)	Árpád-kor	0111/3, 0111/4
67921	Mecsér, Temető és bakonycsernyei közút között	telepnyom (felszíni) telepnyom (felszíni)	újkőkor Árpád-kor	0103/10, 0103/11, 0103/12, 0103/13, 670, 0110, 0103/9, 0103/4, 0103/3, 0103/14
21587	Acsai tanya	telep általában telep általában	keleti Hallstatt-kultúra lengyeli kultúra	087/31 [téves adat, a lelőhely Bodajk közigazgatási területén található]
97863	Egres I.	telep	római kor	032/12
97865	Egres II.	telep	római kor	032/12
97867	Vörös-réttől K-re	telep	késő középkor	032/7, 032/12

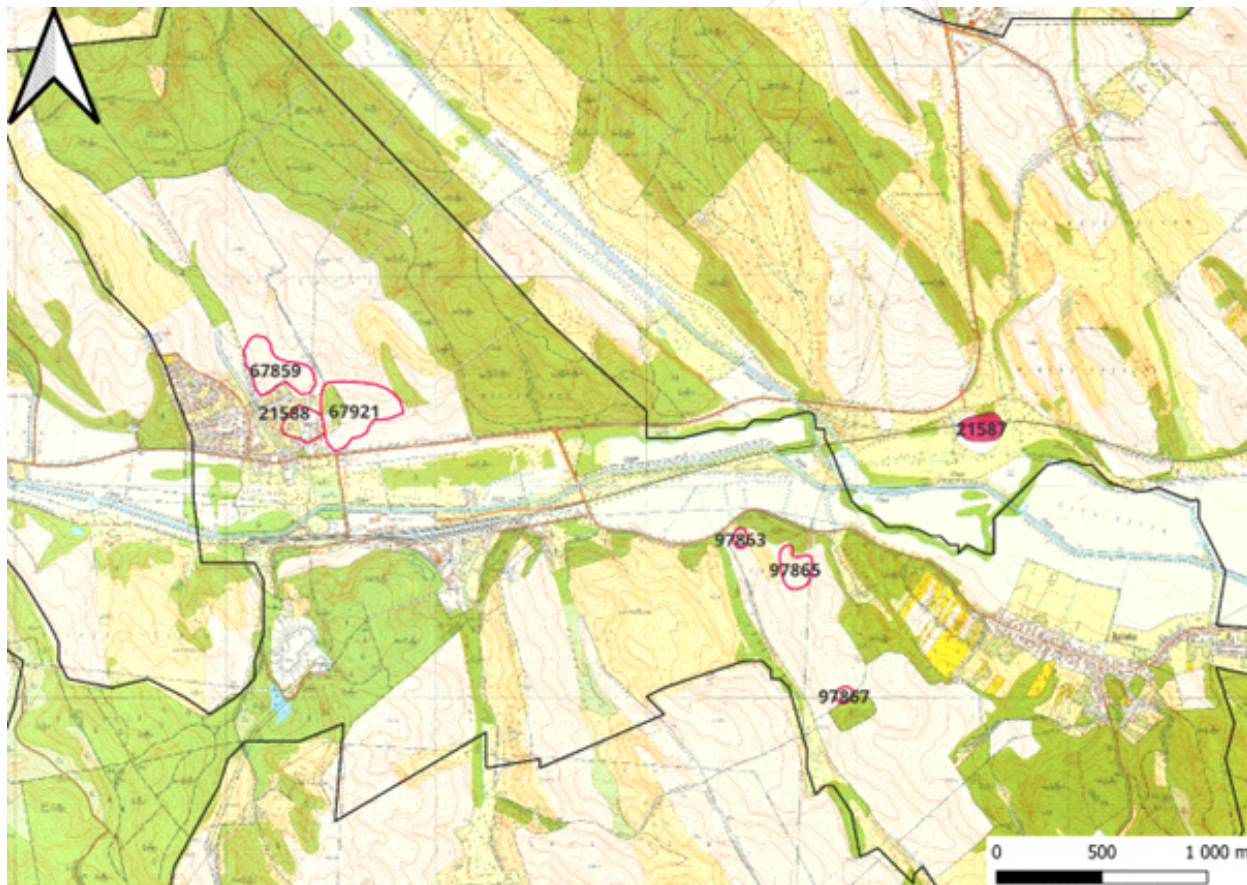
1. ábra: A közhiteles nyilvántartás szerint Balinka község közigazgatási területére kiterjedő régészeti lelőhelyek adatai

Balinka belterületétől délkeleti irányban, kb. 1 km-re, az erdős fennsík szélén található egy északnyugati irányba kiugró hegy, a Vár-hegy. A hosszan elnyúló hegytető egészen lapos és széles, pereme nincs, oldala lankás és csak észak felé meredek, egyúttal erősen tagolt a hegyoldal. Nováki Gyula 2003 májusában folytatott terepbejárását a területén, de a neve ellenére várnak nem látta nyomát.

Balinka belterületétől északkeletre, Kisgyónbányától északra található a nagyobb területet megjelölő Szalmavár helynév. Terei György és Skerletz Iván kutatta, de erődítés nyomát nem találta.

A kisgyóni bányászlelművel szemközti partfalban 2022-ben emberi maradványok (koponya) kerültek elő (a Móri Rendőrkapitányság járt el), de a korával kapcsolatos információval nem rendelkezünk.

Bánki Zsuzsa 1963-as jelentése alapján 1962-ben Stell Mátyás telkén K–Ny tájolású sírok kerültek elő karpereccel és fejdísszel. A múzeumba csak egy koponyát tudott Bánki Zsuzsa beszállítani (SZIKM Ad 76/1967).

2. ábra: Nyilvántartott régészeti lelőhelyek (piros poligonokkal) Balinka közigazgatási területén. A 21587 azonosítójú lelőhely (piros színnel kitöltött poligonnal) a közhiteles nyilvántartás korábbi adataival ellentétben helyesen Bodajk közigazgatási területén található (közigazgatási határ fekete vonallal)

Őskor

Balinkának a hatástanulmány írása idején nyilvántartásban szereplő régészeti lelőhelyei közül 2 keltezhető az őskor időszakára.

Közülük az egyik, a 21587 azonosítóval Acsai tanya néven nyilvántartott lelőhelyen Pusztai Rezső 1950-es leletmentését követően 1960 augusztusában végeztek ásatást Kovács Tibor vezetésével, ahol az újkőkori lengyeli kultúra idejére és a kora vaskorra keltezhető objektumok, illetve leletek láttak napvilágot. A helyszín az utóbbi ásatás jelentése alapján Balinka község északi határában a Gaja-patak völgyébe dél felől lejtő lankás hegyoldalon, a Bodajk–Balinka vasútvonal északi oldalán, a 317-es számú jelzőkaró magasságában elhelyezkedő szántóföldön volt, amely akkor a bodajki Petőfi Tsz tulajdonában állt. A közhiteles nyilvántartásban a lelőhely aránytalanul kicsi mérettel szerepelt, ezért a helyszínre (EOV: 581837 219989) kiszállva terepbejárást végeztünk a valós kiterjedés megállapítására. Egyetlen kerámiatöredék sem került elő, és észleltük, hogy a nyilvántartásban szereplő helyszín az ásatási jelentés leírásával és helyszínrajzával sem egyeztethető össze. A 2009-es örökségvédelmi hatástanulmányhoz terepbejárást végző Somogyi Krisztina is megállapította, hogy a közhiteles nyilvántartásban

tévesen szerepel a lelőhely a Gaja-pataktól északra. Ő akkor úgy vélte, hogy a lelőhely az ipari-gazdasági területen (fatelepen, illetve fűrészüzem területén) helyezkedhetett el (SZIKM Ad 7923-2009). Az 1960-as ásatás jelentésében szereplő 317-es számú vasúti jelzőkaró helymegjelölésre felfigyelve Lencsés Zsuzsanna régésznek (Fejér Megyei Kormányhivatal) sikerült visszaazonosítania a feltárás pontos helyszínét, ami nem Balinka, hanem Bodajk közigazgatási területéhez tartozik. A visszaazonosított bodajki helyszínen végzett terepbejárás során gyűjtött kora vaskori kerámiatöredékek is igazolták a feltevés helyességét, miszerint az Acsai-tanya néven nyilvántartott lelőhelyet Balinka helyett Bodajk lelőhelyei között kell feltüntetni.

Balinka egyetlen nyilvántartott őskori lelőhelye így a 67921 azonosítójú, Mecsér, Temető és bakonycsernyei közút között nevű lelőhely maradt, amelyet Somogyi Krisztina 2009-es terepbejárása során azonosított a felszínen gyűjtött újkőkori kerámiatöredékek alapján (azokon kívül még Árpád-kori telepnyomra utaló cseréptöredékeket gyűjtött a területről). A terepbejárás adatai alapján tehát újkőkori (Kr. e. 6000–4500 közötti) teleppel számolhatunk ott. További kutatások a lelőhely területén még nem zajlottak.

Rendelkezünk még egy adattal, miszerint szórvány kőbalta került elő Pusztamecsérről (SZIKM Ad. 67/1967).

Római kor

2 balinkai lelőhely keltezhető a római korra: a 97863 azonosítóval Egres I. néven nyilvántartott és a 97865 azonosítóval Egres II. néven nyilvántartott lelőhely. Mindkettőt a Balinka-isztiméri naperőmű előzetes régészeti dokumentációjához kapcsolódó terepbejárás során, 2021-ben azonosították felszínen gyűjtött római kori cseréptöredékek alapján, és további kutatások még egyikén sem zajlottak. A 97865 azonosítójú lelőhely bizonytalan kiterjedéssel szerepel a nyilvántartásban, mert a korlátozott megfigyelési viszonyok között nem tudták felmérni a határait.

Ezekon kívül csak egy szórvány római veretű előkerülése ismeretes Pusztamecsérről (SZIKM Ad. 68/1967).

Népvándorláskor (avar kor, 6–9. század)

A Gaja pataktól 300-400 méterre északra, a domboldal alsó részén (enyhe lejtőjén) 1958-59-ben házak és egy központi tér építései körülbelül 50 sírt semmisítettek meg. Az elpusztított sírokból Cseh Győző helytörténész tudott néhány leletet megmenteni, amelyek főként a közép avar korra (Kr. u. 650–700) tehetőek. Fitz Jenő 1958-as földmunkák közbeni kiszállásakor újabb sírok nem kerültek elő (SZIKM Ad 75/1967). Az István Király Múzeum részéről Kralovánszky Alán 1960-ban kettő avar kori sírt tárt fel pontosabb keltezésre alkalmatlan leletanyaggal (SZIKM Ad 74/1967). Két tárgynál, egy spirálgyűrűnél és egy feltételesen tűtartóként azonosítható, henger alakúra hajlított vastárgynál felmerülhet az avar kor végi (8. század vége – 9. század első harmada) keltezés lehetősége, noha korábbi keltezés is elfogadható.

A terület később az Erdészeti tulajdonába került és gépállomás lett. Szerelő csarnok helyének dózerolása közben kerültek elő az újabb sírok 1982 telén (3–10. sír) a temető DK-i szélén, a legszélső sírsorokban. A belőlük napvilágot látott egy-egy egyszerű és többszörös S-végű bronzkarika, a temető szélén való elhelyezkedésük és a szegényességük alapján vélhetően a 8. század végére 9. század elejére keltezhetőek. Fülöp Gyula szerint az avar kori temető eredetileg

„néhány száz síros lehetett, inkább kisebb, mint nagyobb”. Lelőhelyként korábban 21589 azonosítóval Erdőgazdaság néven is szerepelt a nyilvántartásban, de a 21588 azonosítójú, Mecsérpuszta nevű lelőhellyel való azonossága okán az Erdőgazdaság nevű lelőhely archiválásra került.

Középkor

A középkori Gyón falu és temploma Bakonycsernye közigazgatási területén található (98443 azonosítójú lelőhely), így itt azzal nem foglalkozunk.

Balinka Mintabánya-telep területén (Balinka és Bakonycsernye között, az iparvágánytól délre) Petőcz László 1951-es jelentése alapján épületromok és emberi maradványok kerültek elő (SZIKM AD 73/1967), de ásatásra nem került sor, és a korukat sem sikerült megállapítani. A Fejér vármegyei templomos helyeket doktori disszertációjában összegyűjtő Stibrányi Máté vette észre az összefüggést, hogy a birtoktérkép „*Untere Alte Kirche*” felirata pontosan ott van, ahol a balinkai bányatelep található. Stibrányi Máté szerint kétséget kizáróan ezt a templomot pusztították el 1951-ben a bánya bővítéskor. Tekintettel arra, hogy közvetlenül az újkori Mecsérpusztától délre helyezkedik el, az elpusztított templom azonosítható a középkori Mecsér templomával.

Kettő Árpád-kori telepnyom ismert kizárólag terepbejárási adatok alapján: az egyik a 67859 azonosítóval Mecsér, Nyárfa utcától északra néven, a másik a 67921 azonosítóval Mecsér, Temető és bakonycsernyei közút között néven nyilvántartott lelőhely. Ezek a középkori Mecsér faluval hozhatók összefüggésbe, amelynek temploma – a fentebb részletezettek alapján – talán délkeletre, a Gaja túlszéljén lehetett.

Végül pedig 2021-ben terepbejárás során azonosított 97867 azonosítószámon, Vörös-réttől K-re néven nyilvántartott lelőhelyet kell megemlítenünk, ahol egy kisebb csoportban került elő késő középkori leletanyag, így feltehetően egykori tanyahely lehetett.

Irodalom

Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa I-II. Hrsg.: Szentpéteri, J. Budapest 2002. [I. 41–42. oldal]

Bóna I.: A népvándorlás kora Fejér megyében. In: *Fejér megye története az őskortól a honfoglalásig* 5. Szerk.: Fitz J. Székesfehérvár 1971. 217(1)–314(94) [270(50) oldal]

Fitz J.: Jelentés az István király Múzeum 1957. évi tevékenységéről. Ásatások, leletmentések. A *Fejér megyei múzeumok évi jelentése 1957. évre.* IKMK E/3. Szerk.: Fitz J. Székesfehérvár 1959. [12. oldal]

Fülöp Gy.: Avar kori sírok Balinka-Mecsérpusztán és Bodajk belterületén. *Alba Regia* 22 (1985) 161–168. [161–162. oldal]

Kralovánszky A.: A Balinka-Mecsér pusztai avar kori sírok. *Alba Regia* 2–3 (1963) 166–172.

Stibrányi Máté: *Fejér megye középkori templomos helyei.* Doktori disszertáció, ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola, Budapest 2015. [16–17. oldal]

Terei György – Nováki Gyula – Mráv Zsolt – Feld István – Sárközy Sebestyén: *Fejér megye várai az őskortól a kuruc korig.* Budapest 2011.

2. A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE A RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉGRE

2.1. A területfelhasználási változások ismertetése

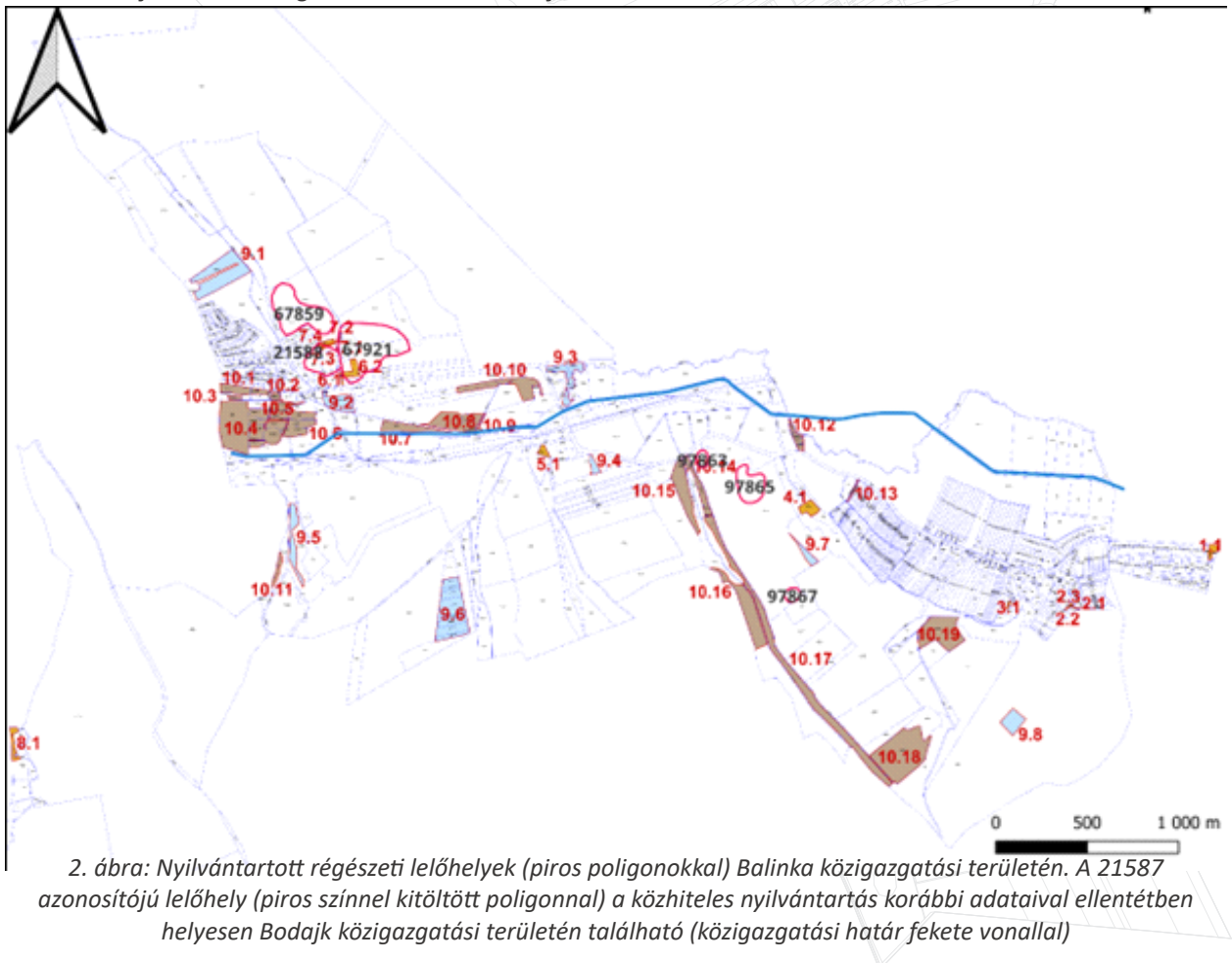
1. Balinka központi belterületén a Gajavölgy utcában lévő 360 hrsz-ú ingatlan falusias lakóterületből kereskedelmi, szolgáltató gazdasági terület besorolású lesz. (1.1. változás: beépítésre szánt terület)
2. Balinka központi belterületén a Gyöngyvirág utcát és a 254 hrsz-ú közutat összekötő útszabályozás nem valósul meg, ezért a kiszabályozott területek közötti közlekedési terület helyett falusias lakó (2.2–2.3. változás: beépítésre szánt terület), illetve kertes mezőgazdasági területbesorolásúak lesznek (2.1. változás: beépítésre nem szánt terület).
Érintett ingatlanok: 221, 222/1, 222/2, 253.
3. Balinka központi belterületi részén a Dózsa György utca végéből induló tömbfeltárás miatti útszabályozásnak egy része nem valósul meg. Az érintett területek közötti közlekedési területből falusias lakóterület besorolásúak lesznek (3.1. változás: beépítésre szánt terület).
Érintett ingatlanok: 182, 184/2.
4. Balinka külterületén a 035/4 hrsz-ú hulladéktároló felszámolásra került, ezért különleges beépítésre nem szánt területből általános mezőgazdasági területbesorolású lesz (4.1. változás: beépítésre nem szánt terület).
5. Balinka külterületén a 079/6 hrsz-ú ingatlan általános mezőgazdasági területből falusias lakóterület besorolású lesz (5.1. változás: új beépítésre szánt terület).
6. Balinka Mecsér belterületi részén a tartalék temetőterület 30m széles beültetési kötelezettséggel érintett része általános mezőgazdasági terület besorolású lesz (6.2. változás: beépítésre nem szánt terület).
Ezen kívül a temetőhöz vezető kiszabályozott útszakasz nem valósul meg, mert a ténylegesen használt út a 669/5 hrsz-ú ingatlanon található. Ezen területek közötti közlekedési területből szintén általános mezőgazdasági területbe kerülnek (6.1. változás: beépítésre nem szánt terület). Mivel a temetőhöz vezető használt út a 669/5 hrsz-ú ingatlanon található, ezért a szabályozási terven javasolt telekalakítással fog megjelenni.
Érintett ingatlanok: 0103/10, 0103/11, 0103/12, 0103/13, 669/5.
7. Balinka Mecsér településrészén a temető feletti, a 0111/1 és 0111/4 hrsz-ú ingatlanokat érintő útszabályozás nem valósul meg. A 0111/1 hrsz-ú ingatlan egész területe kereskedelmi, szolgáltató gazdasági terület besorolású lesz (7.3–7.4. változás: beépítésre szánt területek).
0110 hrsz-ú út egész területe, amely a temetőhöz jelenleg is csatlakozik, közúti közlekedési területfelhasználású lesz (7.2. változás: beépítésre nem szánt terület).
A 0111/4 hrsz-ú ingatlan változással érintett területe pedig védelmi célú erdő területfelhasználású lesz (7.1. változás: beépítésre nem szánt terület).
8. Balinka Kisgyónbánya településrészén a megfelelő közútcsatlakozás biztosítása miatt a 706/3 hrsz-ú ingatlan egy része zöldterület helyett közúti közlekedési területfelhasználású lesz (8.1. változás: beépítésre nem szánt terület).

9. A megyei tervi megfelelés következtében Balinka területén lévő mezőgazdasági területek, melyek erdő művelési ágúak, illetve az FMTrT szerint erdőgazdálkodási térséghez tartoznak, erdőterületbe kerülnek (9.1–9.8. változás: beépítésre nem szánt területek).
10. A megyei tervi megfelelés következtében Balinka területén lévő erdőterületek, melyek mezőgazdasági művelési ágúak (szántó, gyeperdő, legelő), illetve a megyei szerkezeti terven a mezőgazdasági térséghez tartoznak, általános mezőgazdasági területbe kerülnek (10.1–10.18 változás: beépítésre nem szánt területek).

2.2. A változások hatásai a régészeti örökségre

2.2.1. Új beépítésre szánt terület

Mindössze az 5.1. számú változás eredményez új beépítésre szánt területet. A 2023. 03. 20. napján megkísérelt terepbejárás nem vezetett eredményre, mert a változással érintett ingatlan gyeppel fedett magánterület. A régészeti érintettségre utaló konkrét adat hiányában a változás nem jelent veszélyt a régészeti örökségre. A Gaja-patakhoz való közelsége miatt (ld. 3. ábra) azonban régészeti érdekű területnek kell tekinteni, ahol nagy esélye van a régészeti érintettségnek. Amennyiben földmunkával járó beruházás során régészeti objektumok vagy leletek kerülnének elő, úgy a régészeti örökség veszélyeztetését elkerülendő, az értékvédelmi terv 3.2. fejezetében foglaltak szerint kell eljárni.

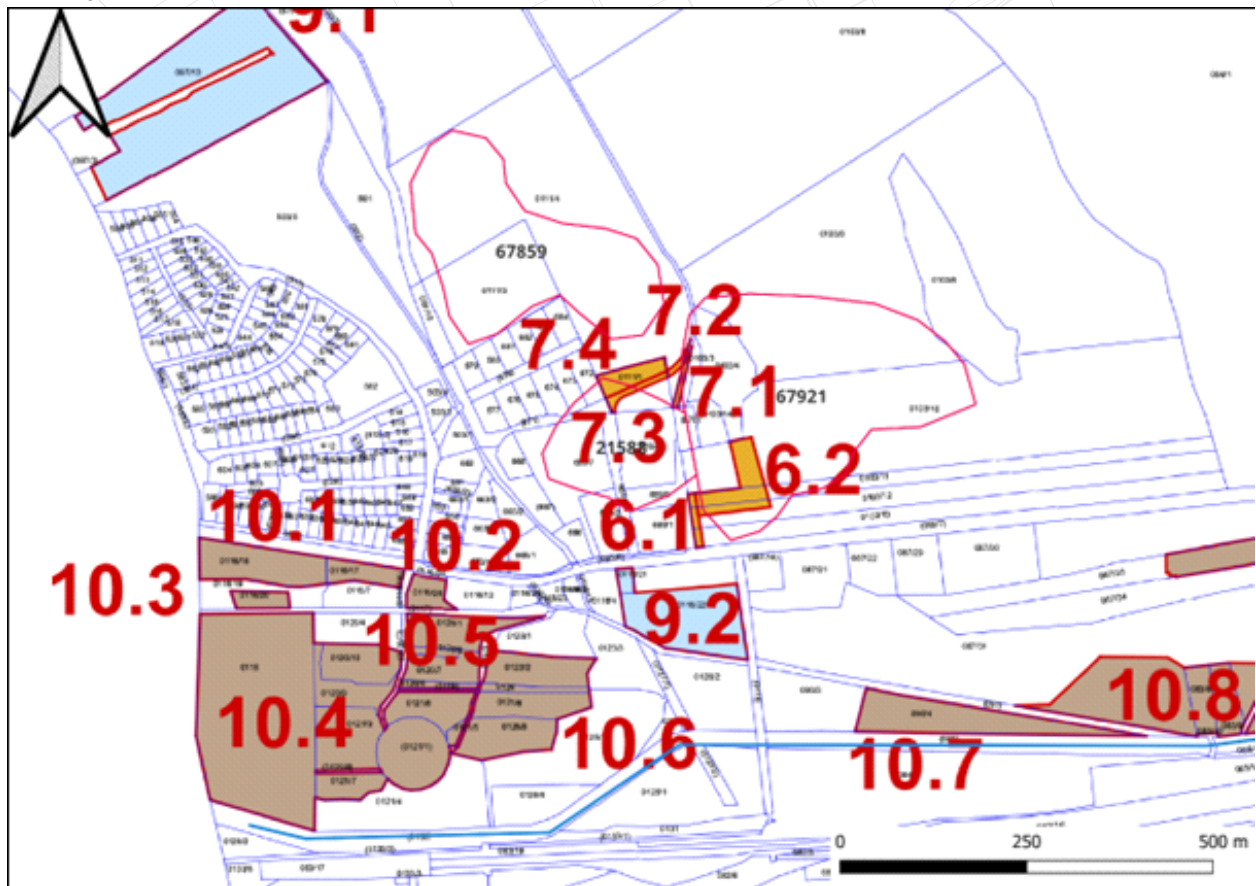
2.2.2. Beépítésre szánt területből beépítésre szánt területek

Továbbra is beépítésre szánt területeket eredményeznek az 1.1, 2.2–2.3, 3.1, 7.3–7.4. változások. Régészeti lelőhelyet közülük csak a 7.3–7.4. változások érintenek, amelyek eredményeképpen a

terület kereskedelmi, szolgáltató gazdasági terület besorolású lesz. Az érintett lelőhely a 21588 azonosítóval, Mecserpuszta néven szerepel a nyilvántartásban avar kori temetőként. A 0111/1 hrsz.-ú ingatlanon földmunkák esetén avar kori sírok előkerülésére lehet számítani. Maga a változás nem jelent a korábbi területfelhasználásnál nagyobb veszélyt, de a beépítésre szánt minősítés veszélyezteti a régészeti lelőhelyet. Földmunkával járó beruházás esetén az értékvédelmi terv 3.1. fejezetében foglaltak szerint kell eljárni. Nem kizárt, hogy a 0111/4 hrsz.-ú ingatlanra akár az avar temető, akár a 67859 azonosítóval Mecser, Nyárfa utcától északra néven nyilvántartott lelőhely (Árpád-kori telep) is kiterjed (4. ábra). Amennyiben ez földmunkák során bebizonyosodna, úgy a régészeti örökség védelme érdekében az értékvédelmi terv 3.2. fejezetében írtak szerint kell eljárni.

Az 1.1. számú változással érintett ingatlan régészeti érdekű területnek minősül a Gaja-patak közelsége miatt. Földmunkával járó beruházás során régészeti objektum vagy lelet váratlan előkerülése esetén az értékvédelmi terv 3.2. fejezetében foglaltak szerint kell eljárni.

A 2.2–2.3. és 3.1. változások a rendelkezésünkre álló adatok alapján a régészeti örökséget nem veszélyeztetik.

4. ábra: A nyilvántartott régészeti lelőhelyeket (piros poligonnal) érintő 6-7. számú változások, valamint a régészeti érdekű területeken fekvő 9.2. és 10.1-10.8. változásokkal érintett ingatlanok

2.2.3. Beépítésre nem szánt területek

Beépítésre nem szánt területeket eredményeznek a 2.1, 4.1, 6.1–6.2, 7.1–7.2, 8–10. változások. Közülük csak a 6.2. és 7.1. változások érintenek nyilvántartott régészeti lelőhelyet. A 6.2. változással érintett mezőgazdasági besorolásúvá váló terület és a 7.1. változással érintett védelmi célú erdő területfelhasználásúvá váló terület egyaránt a 67921 azonosítóval, Mecser, Temető és

bakonycsernyei út közút között néven nyilvántartott lelőhelyet érinti (4. ábra). A 6.2. változás – a szántás mélysége, illetve az erózió által okozott hatások miatt – veszélyt jelenthet a régészeti lelőhelyre. Hosszabb távon a kisebb mélységben elhelyezkedő régészeti objektumok rongálódása vagy megsemmisülése fenyeget. A 7.1. változás – a fák mélyre hatoló gyökérzete, illetve a fatelepítéssel és tuskózással járó földmunkák miatt – ugyancsak veszélyeztetheti a régészeti lelőhelyet. Mind a 6.2., mind a 7.1. változással járó veszélyek kiküszöbölhetők, amennyiben 30 cm-t meghaladó földmunkák esetén az értékvédelmi terv 3.1. fejezetében foglaltakat betartják, valamint régészeti lelet vagy objektum napvilágra kerülése esetén értesítik a területileg illetékes székesfehérvári Szent István Király Múzeumot.

Nem zárható ki, hogy a 6.1. változással érintett általános mezőgazdasági területfelhasználásúvá váló területre is kiterjed a 67921 azonosítójú vagy a 21588 azonosítójú lelőhely (4. ábra), így az régészeti érdekű területnek tekintendő. Régészeti lelet vagy objektum napvilágra kerülése esetén az értékvédelmi terv 3.2. fejezetében foglaltak szerint értesíteni kell a területileg illetékes székesfehérvári Szent István Király Múzeumot.

A 9.2–9.4., 10.1–10.10, 10.12. változásokkal érintett ingatlanok régészeti érdekű területeken fekszenek. A változások a rendelkezésünkre álló adatok alapján nem veszélyeztetik a régészeti örökséget, de régészeti lelet vagy objektum napvilágra kerülése esetén a jogszabályoknak megfelelően értesíteni kell a Szent István Király Múzeumot (ld. értékvédelmi terv 3.2. fejezete).

1. ÉRTÉKVÉDELMI TERV (RÉGÉSZET)

3.1. Teendők nyilvántartott régészeti lelőhelyen belül tervezett, földmunkával járó beruházás esetén

Nyilvántartott régészeti lelőhelyet a továbbra is beépítésre szánt területek közül 7.3–7.4. változások, míg a beépítésre nem szánt területeket eredményező változások közül a 6.2. és 7.1. változások érintenek. Amennyiben földmunkával járó építési munkálatra kerülne sor a nyilvántartott régészeti lelőhelyek területén, akkor a beruházás engedélyeztetése vagy bejelentése során a hatóság (Fejér Vármegyei Kormányhivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály Örökségvédelmi Osztálya) is részt vesz az eljárásban és előírja a megelőző feltárás valamilyen formájának teljesítését (próbafeltárás, teljes felületű feltárás vagy régészeti megfigyelés). A 30 cm-nél mélyebb rétegeket érintő földmunkákra kizárólag a megelőző feltárás előírt formájának teljesítése mellett/után kerülhet sor A megelőző feltárás költségeit annak kell fedeznie, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált (Kötv. 19. § (3)).

3.2. Teendők váratlanul (régészeti feltáráson kívül, illetve régészeti lelőhelyen kívül) előkerült régészeti emlék vagy lelet esetén

Balinka közigazgatási területét a Gaja-patak és néhány abba ömlő kisebb vízfolyás szeli át. A partjaik mentén fekvő területeket régészeti érdekű területeknek tekinthetjük. Ilyen területek az 1.1, 5.1, 9.2–9.4, 10.1–10.10, 10.12. változásokkal érintett ingatlanok. Amennyiben bármilyen régészeti feltáráson kívüli földmunka során régészeti emlék, lelet vagy annak tűnő tárgy kerül elő, a

felfedező, a tevékenység felelős vezetője, az ingatlan tulajdonosa, az építető vagy a kivitelező köteles az általa folytatott tevékenységet abbahagyni, majd a jegyző útján a hatóságnak (Fejér Vármegyei Kormányhivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály Örökségvédelmi Osztálya, cím: 8000 Székesfehérvár, Mátyás király krt. 13., tel.: 06 22 795-781) azt haladéktalanul bejelenteni, amely arról haladéktalanul tájékoztatja a mentő feltárás elvégzésére jogosult intézményt (Kötv. 24. § (2)). Az ügyintézés hatékonysága és az esetlegesen szükségessé váló mentő feltárás mielőbbi megkezdésének érdekében célszerű a mentő feltárás elvégzésére jogosult intézményt is rövidúton tájékoztatni (Szent István Király Múzeum, 8000 Székesfehérvár, Fő u. 6., tel.: 06 22 315-583, e-mail.: titkarsag@szikm.hu). A feltárássra jogosult intézmény köteles a mentő feltárást haladéktalanul megkezdni, és folyamatosan – az elvárható ütemben – végezni, az előkerült régészeti leletet ideiglenesen elhelyezni (Kötv. 24. § (3)). A mentő feltárás során felmerülő költségeket a feltárássra jogosult intézmény viseli.

2. ÖSSZEFOGLALÁS

Balinka község közigazgatási területén a hatástanulmány készítése idején 7 nyilvántartott régészeti lelőhely szerepelt a közhiteles nyilvántartásban, ebből azonban csak 6 található valójában is Balinkán. Az egyiknél (Acsai-tanya) ugyanis a hatástanulmányhoz kapcsolódó adatgyűjtés és terepbejárás segítségével sikerült megállapítani, hogy Bodajk közigazgatási területére esik.

A 6 db balinkai lelőhelyből mindössze egynek a területén zajlottak régészeti feltárások: a mecsérpusztai avar kori temetőben (21588). Az 1960-ban és 1982-ben folytatott feltárásoknak köszönhetően a legtöbb információval is erről a lelőhelyről rendelkezünk, így Balinka régészeti örökségéből ezt láttuk érdemesnek kiemelni. A mindösszesen 10 feltárt sír és a begyűjtött szórványleletek alapján egy – sajnos jórészt elpusztított – nagyobb temetővel számolhatunk. A 8–9. századi ékszertípusokat is tartalmazó leletanyag a csekély mennyisége ellenére fontos regionális információkkal szolgált a késő avar kori megtelepedéshez.

Az egyetlen új beépítésre szánt terület (5.1. változás) nyilvántartott régészeti lelőhelyet nem érint, de régészeti érdekű területnek minősül. A továbbra is beépítésre szánt területek közül a csak a 7.3–7.4. jelzetű változás érint nyilvántartott régészeti lelőhelyet. Maga a változás nem jelent a korábbi területfelhasználásnál nagyobb veszélyt, de a beépítésre szánt minősítés veszélyezteteti a régészeti lelőhelyet. A beépítésre nem szánt területek közül pedig a 6.2. és 7.1. változásokkal érintett ingatlanok nyilvántartott régészeti lelőhelyen helyezkednek el.

Balinka közigazgatási területét a Gaja-patak és néhány abba ömlő kisebb vízfolyás szeli át. A partjaik mentén fekvő területeket régészeti érdekű területeknek tekinthetjük. Ilyen területek az 1.1, 5.1, 9.2–9.4, 10.1–10.10, 10.12. változásokkal érintett ingatlanok.

A változások által okozott veszélyeztetés a régészeti örökségre nézve kiküszöbölhető az értékvédelmi tervben foglaltak maradéktalan betartásával.

NYILATKOZAT A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY ELKÉSZÍTÉSÉRE VALÓ JOGOSULTSÁGRÓL

Alulírott Szücsi Frigyes régész nyilatkozom, hogy a 439/2013. (XI.20.) Korm. rendelet 5. § (2) bekezdése szerinti előírásoknak megfelelek, valamint a 10. § szerinti szakértői nyilvántartásban szerepelek.

Okleveles régész szakképesítést igazoló okirat száma: ELTE-BTK-0144/2012

Szakértői nyilvántartási szám: 16-003

A Balinka község települési örökségvédelmi hatástanulmányban tervezett megoldások megfelelnek az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.

Bakonykúti, 2023. április 2.

dr. Szücsi Frigyes
régész, örökségvédelmi szakértő